

КАК СОФИЯ
СЕ ПРЕВРЪЩАШЕ
В ЕВРОПЕЙСКИ
ГРАД

HOW SOFIA WAS
TRANSFORMING
INTO AN EUROPEAN
CITY

140 години
от встъпването
в длъжност
на първия
градски архитект
на София

АНТОНИН
ВАЦЛАВ
КОЛАР

Антонин Вацлав Колар

140 years
since
the appointment
of the first
City Architect
of Sofia

ANTONIN
VÁCLAV
KOLAR

БЪЛГАРСКА БАНКА ЗА РАЗВИТИЕ
BULGARIAN DEVELOPMENT BANK

2018

Преди 140 години, през май 1878 г., на основание „Удобрение на надлъжната власт“, Градският Съвет съобщава на чеха Антонин В. Колар, че е избран за длъжността „градски архитект“. Няколко месеца след Освобождението, на мястото на бъдещата българска столица, той заварва едно изостанало ориенталско селище с около 3000 къщи, 20 джамии и десетина хана, сбутани около непроходими от кал улички без канализация, водопровод и осветление. С делото на А. Колар, който създава първия ѝ градоустройствен план, започва историята на европейска София.

Само за няколко десетилетия, благодарение на труда и таланта на плеяда европейски, а по-късно и български архитекти и инженери, тя напълно се променя. Наред с всичките си останали задължения, Антонин Колар проектира и първите публични сгради и обществени пространства: Военното министерство и Военното училище, Градската градина, Грандхотел „България“, Паметника на Васил Левски, Централната гара, Офицерския клуб. Те се превръщат в средище на важни обществени събития и прояви, в място за срещи, на които се взимат исторически решения и се раждат идеи за бъдещето.

Това издание разказва за тези емблематични за столицата ни места като наше общо наследство и е част от кампанията на Българската банка за развитие по повод 140-ата годишнина от встъпването в длъжност на Антонин Колар като първия градски архитект на София. С нея искаме да припомним за неговия принос, за хората, въвели европейската архитектурна традиция у нас, за духа и културата на едно пионерско поколение градостроители.

Културното наследство пренася през времето не само образците и постиженията на архитектурата и изкуството. То е котва за историческата памет на обществото и икономически двигател в настоящето, развивайки градската икономика и туризма. Традициите са това, върху което изграждаме бъдещето. Ето защо ние от Българска банка за развитие ги приемаме като корпоративна и социална отговорност, като възможност да дадем своя принос за съхраняване на завещаното ни от първостроителите.

140 years ago, in May 1878, on the basis of an „Approval of the Local Authority“, the City Council advised the Czech Antonin V. Kolar that he was elected City Architect („gradskii arhitektor“). Several months after the Liberation, on the site of the future Bulgarian capital, he found a backward Ottoman settlement of about 3000 houses, 20 mosques and dozens of inns huddled around streets impassable by the mud with no sewerage, water main and lighting. It is by the contribution of A. Kolar, who drew up its first urban development plan that the history of European Sofia began.

Only for a few decades, it completely changed thanks to the work and talent of a pleiad of European, and later on Bulgarian architects and engineers. Antonin Kolar designed, in addition to his other duties, the first public buildings and public spaces: the Ministry of War and the Military School, the City Garden, Grand Hotel „Bulgaria“, the monument of Vassil Levski, the Sofia Railway Station, the Officer’s Club. They became the hub of all public events and occasions, a venue where historical decisions were taken and ideas for the future were born.

This edition tells the story of these sites emblematic to our capital as our common heritage and is part of the campaign of the Bulgarian Development Bank on the occasion of the 140th anniversary of A. Kolar’s appointment as first City Architect. With this edition we want to recollect his contribution, the people who introduced the European architectural tradition in Bulgaria, the spirit and culture of a pioneering generation of town planners.

The cultural heritage conveys over time not only the showpieces and achievements of architecture and art. It serves as an anchor for the society’s historical memory and as an economic driving force in the present developing the urban economy and tourism. Traditions are the foundation on which we are building the future. That is why we, at the Bulgarian Development Bank, recognise these as being our corporate and social responsibility, as an opportunity to contribute to the preservation of what we have been left by the first builders.

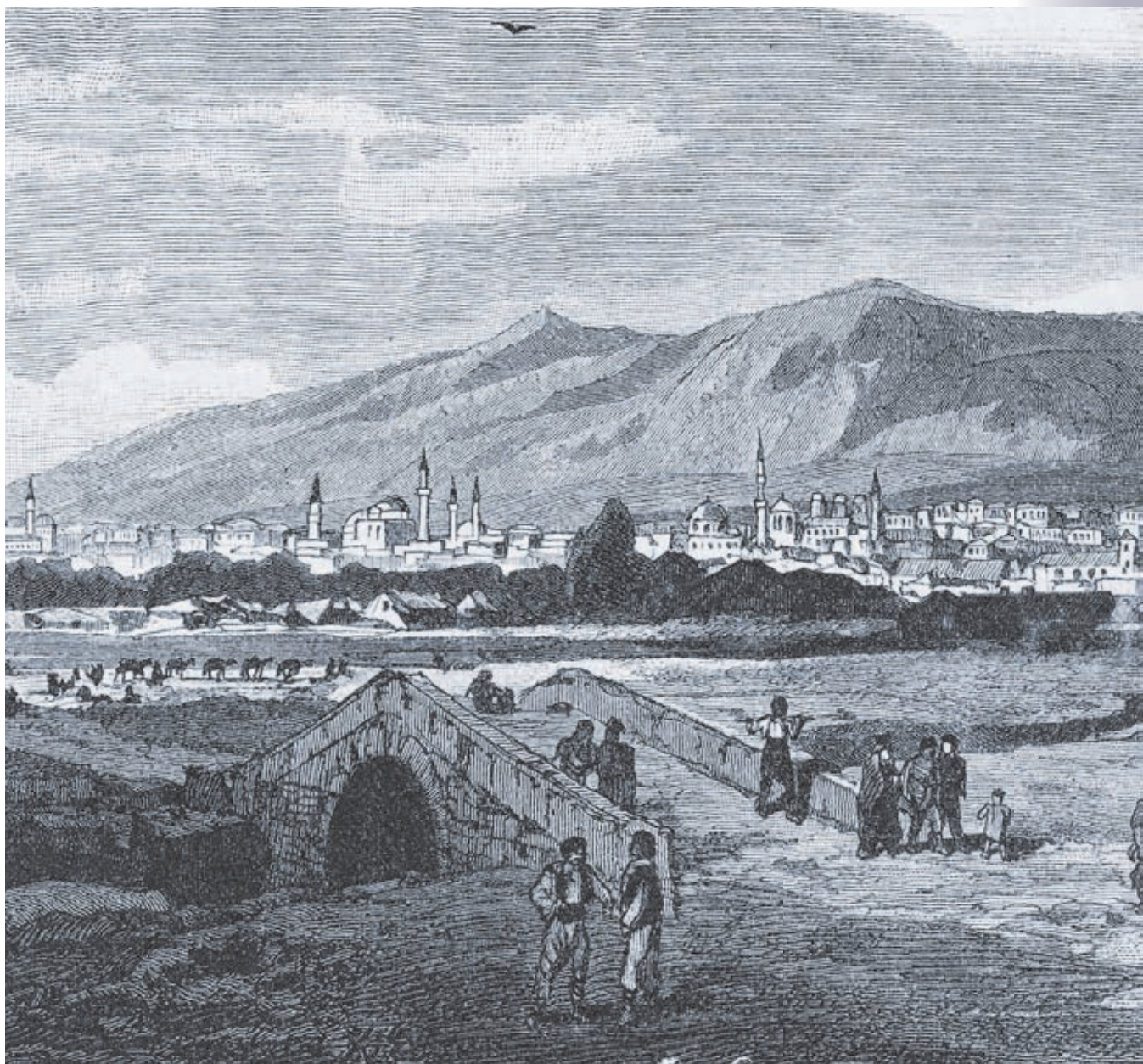

ГРАДОСТРОИТЕЛЯТ АНТОНИН КОЛАР – ПЪРВИЯТ АРХИТЕКТ НА СТОЛИЦАТА НИ

Историческите сгради и паметници са тези, които придават натюрела и обаянието на всеки европейски град. Но те имат и друга, не само архитектурна стойност – съхраняват паметта за хора, повлияли по един или друг начин върху обществени процеси, исторически решения или паметни събития. Може да разберем това само като съпоставим две изображения на нашата столица – по време на Освобождението и няколко десетилетия по-късно.

През март 1879 г. Учредителното събрание в Търново обявява София за столица на Княжество България. Как изглежда градът по това време научаваме от спомените на Иван Вазов: *„Цялата половина на София от конака на изток не съществуваше – това бяха празни места, буница, бостани, стари къщурки, обкръжени с локви.“*

И още едно описание на съвременник на тази епоха: *„Хубава, красива природа, ала всичко в най-първобитен вид. От източната страна, по Цариградското шосе, чак до Перловската река - турски гробища. Зад тях мера. На западната страна пак гробища – християнските. До тях – еврейските. Край реките Перловска и Владайска – бостани.“*

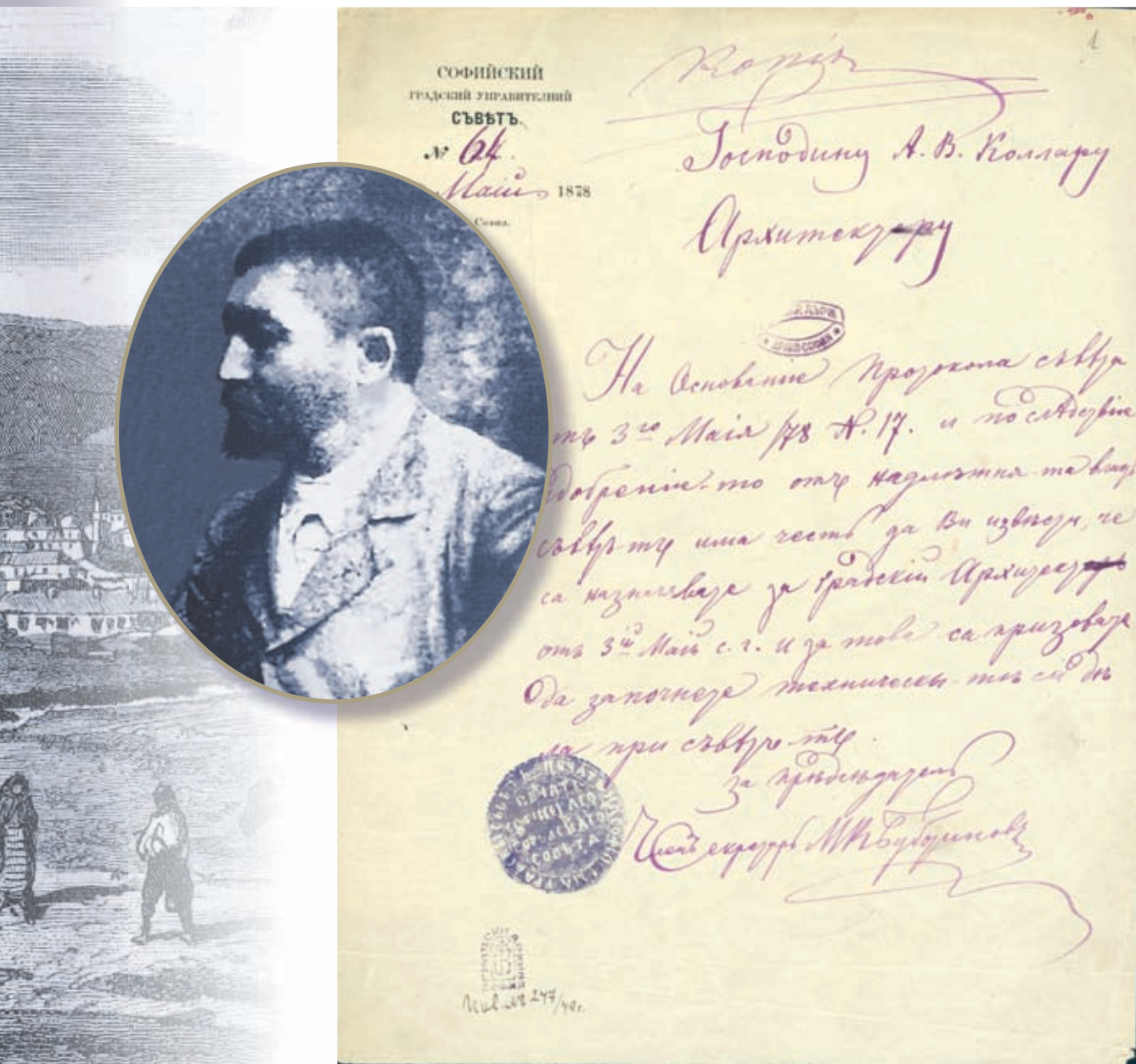

THE TOWN PLANNER ANTONIN KOLAR – THE FIRST ARCHITECT OF OUR CAPITAL

It is the historic buildings and monuments that give the ambience and charm of every European city. But besides their architectural value they keep the memory of people who have influenced, in one way or another, social processes, historical decisions, or memorable events. We can see this by just comparing two images of our capital – one during the Liberation and another several decades later.

In March 1879 the Constituent Assembly in Tarnovo proclaimed Sofia the capital of the Principality of Bulgaria. We learn from Ivan Vazov's memories how the city looked like at that time: „The half of Sofia from the Konak (Ottoman police station) to the east did not exist - these were empty spaces, dumping grounds, melon fields, old cottages surrounded by puddles”. And another description of a contemporary of this age: „Beautiful, lovely nature, but everything of the most primitive appearance. From the eastern side, along the Tsarigradsko shose, as far as the Perlovska river - the Turkish cemetery. Behind it a common. On the west side cemeteries again - the Christian ones. Next to them – those of the Jews. Near the rivers Perlovska and Vladayska– vegetable gardens.”

Задачата да се превърне бързо столицата в европейски град обаче е поставена още в годината на Освобождението. Една от първите заповеди на губернатора П. Алабин през март 1878 г. е да възложи изработването на план на София. Два месеца по-късно „Градският съвет“ съобщава на чешкия архитект Антонин Вацлав Колар, че го определя за „Градският архитектор“ и го призовава да започне техническите си дела. Първата му задача е почистване на града, събаряне на множество къщи, грозящи да се срутят, поправка на калните и почти непроходими улици. Антонин Колар се заема веднага с благоустройството на София.

На заседание на Градския и Окръжния съвет през септември 1878 г. се обсъжда изготвения от него план - разглеждат се кварталите на града, коментира се нуждата от „украшението му като столица“. На 16.01.1880 г. съветът постановява „да се утвърди и приеме за немедленно изпълнението му“. С първата си задача Колар си спечелва име на „опитен и енергичен човек“, който храбро се справя с непочтените предприемачи и дори „бастунът му често играе по техните гърбове“.

През 1881 г. в общинския бюджет са предвидени 33 000 франка за „нов план на града, по който да се води новото направление на улиците“. На заседанието

However, the capital's goal to quickly become an European city, was set in the year of the Liberation. Amongst Governor P. Alabin's first orders in March 1878 was to commission the development of a plan of Sofia. Two months later, the City Council advised the Czech architect Antonin Václav Kolar that it appointed him a City Architect and called on him to begin his technical doings. His first task was to clean up the city, demolish lots of houses threatening to collapse, repair the muddy and almost impassable streets. Antonin Kolar immediately started working on the urbanization of Sofia.

At the meeting of the City and District Council in September 1878 the plan he had developed was discussed - the neighbourhoods of the city, the need for „its decoration as a capital”. On 16 January 1880, the Council decreed „the approbation and approval of its immediate implementation”. His first assignment earned Kolar the name of an „experienced and energetic man” who valiantly coped with dishonest entrepreneurs and even „his cane often plays on their backs”.

In 1881, 33,000 francs were allocated in the municipal budget to a „new city plan for the new construction of the streets”. At the meeting of the Council of Ministers on 3 January, various opinions were being discussed, for example, instead of planning Sofia in „American-style”, the old city should be preserved and a new

на Министерския съвет на 3 януари се дискутират различни становища, например че вместо София да се планира „по американски“, трябва да се запази стария град и към него да се проектира нова част. Или пък да се основе нов град извън стария. Проектопланът е подготвен и изпратен за утвърждаване на княз Александър Батенберг. На следващата година в общинския бюджет са предвидени 47 700 лв. за технически персонал, а заплатата на главния инженер е определена на 18 000 лв., което показва важноста и значимостта на работата му. За сравнение, заплатата на кмета на София (по това време Иван Хаджиенев) е 900 лв. *„Кроежът на града се прави по наредбите на господин инженерина Колар. Калните и криви улици наскоро ще бъдат чисти и прави булеварди, най-малко 18 метра“*, съобщава в „Courrier de Orient“.

Освен първия градоустройствен план, Антонин Колар проектира редица забележителни обекти в София. Сред първите му работи са: паметникът на Васил Левски, започнат през 1879 г., който се строи до 1895 г., Градската градина (1879 г.), Грандхотел „България“, изграден през десетилетието между 1880 до 1885 г. (първият луксозен хотел в София и България, днес седалище на Българската банка за развитие), сградата на Министерството на войната (1885 г.), Софийската гара (1888 г.), Военното училище, Офицерският клуб и други.

part be planned to it . Or establish a new city outside the old one. The draft plan was prepared and submitted for approbation by Prince Alexander of Battenberg. In the following year 47,700 leva were allocated in the municipal budget to technical staff, and the chief engineer's salary was set at the amount of 18,000 leva, which is indicative of the importance and significance of his work. By comparison, the salary of the Mayor of Sofia (Ivan Hadzhienev at that time) was 9,600 leva. „*The city's plan is implemented by the instructions of Mister Engineer Kolar. The muddy and crooked streets will soon turn into clean and straight boulevards, at least 18 meters long*”, *Courrier di Orient* newspaper reported.

In addition to the first urban development plan, Antonin Kolar designed a number of remarkable sites in Sofia. Some of his first works include: the monument of Vassil Levski, the building of which started in 1879 and continued until 1895, the City Garden (1879), the Grand Hotel „Bulgaria” between 1880 and 1885 - the first luxurious hotel in Sofia and Bulgaria, nowadays the seat of the Bulgarian Development Bank, the building of the Ministry of War (1885), the Sofia Railway Station (1888), the Military School, the Officer's Club and others.

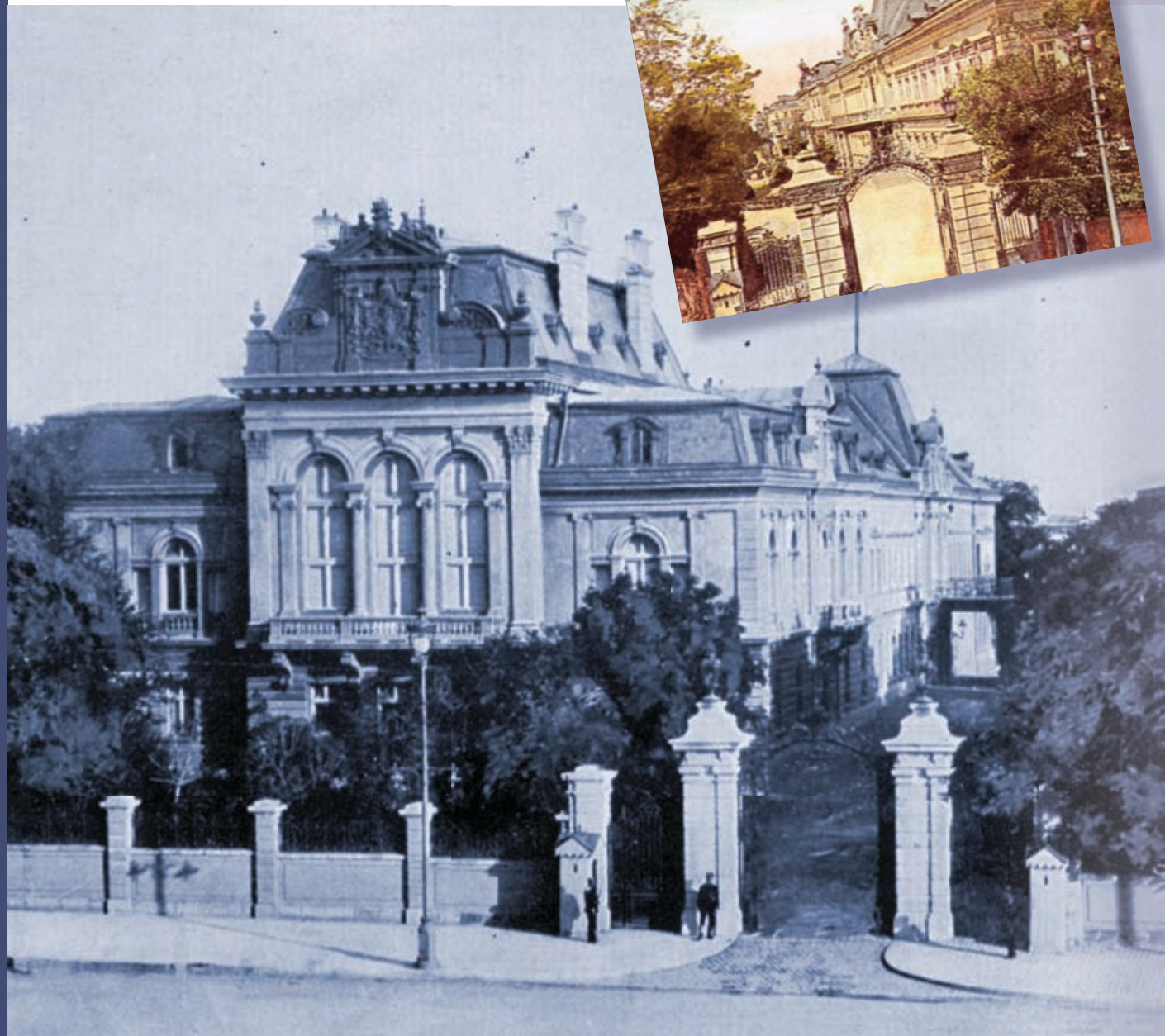
This is how the history of Sofia began, which, for several decades, turned into the „small Vienna” and filled travellers

Така започва историята на София, която за няколко десетилетия се превръща в „малката Виена“ и предизвика възхищението на пътешествениците. В началото на 20-те години на миналия век английският писател Ратмел Уилсън, пропътувал цяла Европа, голяма част от Африка и Близкия Изток, пише за нашата столица: *„Преди войните за София се говореше като град, където се срещат изток и запад. Сега обаче този град се е така изменил, че Ангора, ако смята да се модернизира, трябва да взема пример от него, а Цариград е изостанал много назад. С други думи, аз считам София като град, в който западът казва сбогом на изток.“*

За броени години българската столица казва „сбогом на изтока“, благодарение на вдъхновения труд на европейски архитекти и инженери, които проектират първите градоустройствени планове на столицата и други български градове, както и най-впечатляващите обществени и частни сгради, придаващи им европейски облик.

with admiration. In the early 1920s, the English writer Rathmell Wilson, who travelled all over Europe, much of Africa and the Middle East, wrote about our capital: „Before the wars Sofia was referred to as a city where the East and the West meet. Now, however, this city has changed so much that if Angora is planning to modernize, it should follow the example of it, and Tsarigrad is far behind. In other words, I deem Sofia as a city where the West says farewell to the East.”

Within a matter of years the Bulgarian capital could say „farewell to the East” thanks to the inspired work of European architects and engineers who drew up the first urban development plans of the capital and of other Bulgarian cities as well as the most impressive public and private buildings that gave those cities their European flavour.

СПОМЕН ЗА ПЪРВОСТРОИТЕЛИТЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ГРАДОВЕ

„Криви улици между ниски къщи от дърво и глина, ориенталски дюкянчета, страшна кал, огромни гьолища. Новородено източно Елдорадо, което е привлякло мнозина авантюристи от изток и от запад“.

Така описва София роденият във Виена Константин Иречек, който пристига в новообявената столица през 1879 г., натоварен с няколко куфара книги и голямо желание да допринесе за изграждането на младата държава. Чешкият професор-историк е част от плеядата активни и напредничави европейски специалисти, които през XIX век свързват професионалната си кариера и постижения с България, а техният принос е от високите образци в историческото ни наследство. Те полагат основите на градоустройството, държавните институции, обществените организации, културните жалони и критерии в държава, която няма собствени подготвени кадри.

След Освобождението България тръгва бързо по пътя на институционалното си изграждане, стопанската модернизация и духовното развитие. Заедно с това трябва да бъде планирана и изградена новата столица. През 1878 г. София

представлявала турска паланка, без канализация, водопровод и осветление, с население 11 600 жители, около 3000 къщи и 2 дузини джамии. „Гора от минарета!“, негодува руският генерал-губернатор княз Александър Дондуков и назначава за първи главен архитект на София 37-годишния чех Антонин Вацлав Колар. Той трябва да разчисти рушащите се съборетини, да направи проходими калните улици и да изработи първия градоустройствен план, приет през 1881 г. На следващата година се премахва разделянето на София на махали по народности, каквато е била традицията в ориенталския град.

В процеса по изграждане на новите обществени и частни сгради се включват сънародници на Колар, както и архитекти от Германия, Италия, Австро-Унгария, Франция, Полша. Почти всички изградени от тях сгради днес са исторически, архитектурни и художествени паметници от национално значение. Сред най-активните архитекти и инженери са чехите. В своята книга „Чешки приноси в културно-историческото наследство на България 1878-1940“ арх. Валентина Върбанова отбелязва, че техни са градоустройствените планове на повече от 80 града в следосвобожденска България.

MEMORIES OF THE FIRST BUILDERS OF THE BULGARIAN CITIES

„Curvy streets between low houses of wood and clay, oriental shops, terrible mud, huge puddles. A newborn El Dorado of the East which has attracted many adventurers both from the East and from the West.”

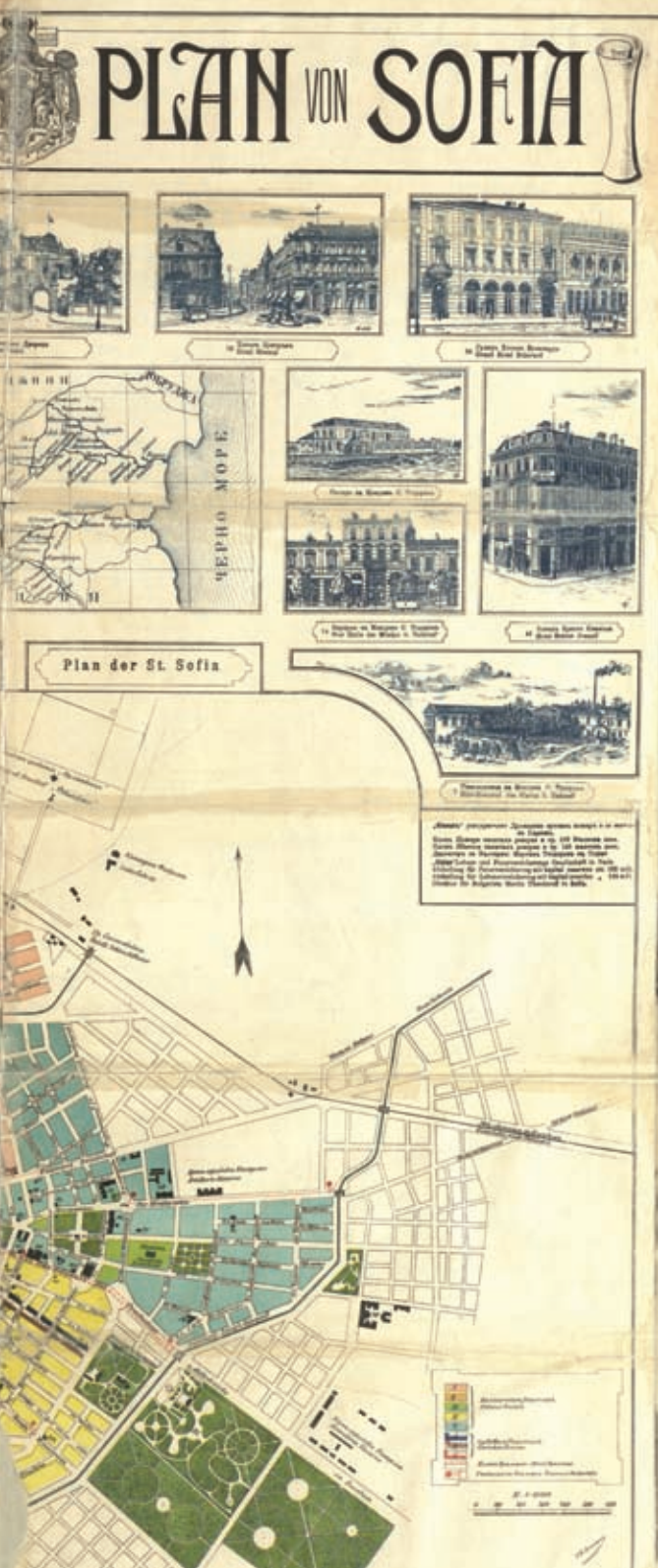
This is how Sofia is described by the Vienna-born Konstantin Irechek who arrived in the newly proclaimed capital in 1879 carrying a few trunks of books and anxious to contribute to the building of the young country. The Czech professor of general history is part of the pleiad of active and progressive European specialists who, in the 19th century, linked their professional career and achievements with Bulgaria, and their contribution is an example of high standard in our historical heritage. They lay the foundations of urban planning, state institutions, public organisations, cultural milestones and criteria in a country that does not have its own qualified staff.

After the Liberation, Bulgaria started its fast movement towards institutional building, economic modernisation and spiritual development. In parallel, the new capital had to be planned and built. In 1878 Sofia was a Turkish small town without sewerage, plumbing and lighting, with a population of 11,600 inhabitants, about

3,000 houses and two dozen mosques. „A host of minarets!” resented the Russian Governor-General Prince Alexander Dondukov and appointed the first Chief Architect of Sofia – the 37-year-old Czech Antonin Václav Kolar. He had to clean up the crumbling wrecks, make the muddy streets passable and develop the first urban development plan adopted in 1881. During the following year, the division of Sofia into neighbourhoods by nationality, as it was the tradition in the Oriental town, was removed.

In the process of building new public and private buildings some compatriots of Kolar were involved as well as architects from Germany, Italy, Austria-Hungary, France, Poland. Almost all of the buildings that built are now historical, architectural and artistic monuments of national importance. Among the most active architects and engineers were the Czechs. In her book „Czech Contributions to the Cultural and Historical Heritage of Bulgaria (1878-1940)” architect Valentina Varbanova notes that the urban development plans of more than 80 cities in post-Liberation Bulgaria belong to them.

The beginning of the urban planning in Sofia is associated with Antonin Kolar. And the building of contemporary Plovdiv began under the expert supervision of the Czech architect and engineer Josef Schnitter, the greatest and most dedicated builder the town had ever had. All of

Началото на градоустройството в София свързваме с Антонин Колар. Съвременният Пловдив пък започва да се изгражда под вещото ръководство на чешкият архитект и инженер Йосиф Шнитер – най-големият и самоотвержен строител, който градът някога е имал. Всички негови сгради и до днес пазят класическата си монументална красота, но най-голямото му постижение е първият Генерален регулаторен план на Пловдив, изработен в периода 1888-1891 г. С него се решават градоустройствени и комуникационни проблеми, създава се зелената система и се съхранява богатото архитектурно наследство на града. И той, както Колар, остава до края на живота си в България. За разлика от съотечественика си Антонин Колар, който умира в София през 1900 г. и е забравен, без смъртта му да е отбелязана достойно, Йосиф Шнитер приема българско поданство и след няколко десетилетия активна творческа дейност умира като един от най-достойните граждани на Пловдив през 1914 г.

Постигнатото от тези хора би могло да се опише с една перифраза на прочутата реплика на Константин Иречек: „Можещите, водени от знаещите, са направили невъзможното за радост на благодарните.“ За съжаление днес тя вече не е валидна, тъй като създаденият европейски облик на градовете у нас, благодарение на таланта и знанията на цяло поколение чуждестранни архите-

his buildings have retained their classical monumental beauty, but his greatest achievement was the first General Regulatory Plan of Plovdiv developed in the period 1888-1891. It provided solutions to urban planning and communication issues, to the creation of the green system and to the preservation of the rich architectural heritage of the city. And he, like Kolar, remained for the rest of his life in Bulgaria. Unlike his countryman Antonin Kolar, who died in Sofia in 1900 and was forgotten, his death not being fittingly marked, Josef Schnitter became a Bulgarian citizen and after several decades of active creative work died in 1914 as one of the most honorable citizens of Plovdiv.

The achievements of these people could be described by a paraphrase of Konstantin Irechek's famous words: „Those who are capable, led by those who are knowledgeable, have made the impossible to the delight of the grateful ones.” Unfortunately today it is no longer valid because the European image of the cities in Bulgaria that was created thanks to the talent and expertise of a whole generation of foreign architects, continues to crumble. Indifference, negligence, lost of memories or simply unscrupulous entrepreneurship - the reasons do not justify the attitude of the contemporary Bulgarian society to this exclusive heritage in the capital and other Bulgarian cities.

кти, продължава да се руши. Безразличие, немарливост, липса на памет или просто безогледно предприемачество – причините не оправдават отношението на съвременното българско общество към това изключително наследство в столицата и други български градове.

Но да се върнем отново в последните две десетилетия на XIX век, когато градоустройствени реформи трябва заличат османското минало и да създадат модерна градска среда с европейска визия. Според приетия през 1881 г. Правилник за планиране и строителство в Княжество България, за проектиране и строителство се изисква академичен образователен ценз и това увеличава нуждата от европейски специалисти. В София и големите градове се планират и изграждат градски центрове и градини, широки улици и нови сгради, в унисон с европейските тенденции и актуалните архитектурни стилове - неоренесанс, необарок, неокласицизъм. Така са оформени и повечето от новопостроените софийски сгради.

Още в началото на 80-те години на Антонин Колар е възложена работата по редица сгради - от хотел „България“ и Централна железопътна гара до здания на военните – министерство, военно училище, казарми, офицерски клуб. Почти веднага след

But now go back to the last two decades of the 19th century, when urban planning reforms had to erase the Ottoman past and create a modern urban environment with an European appearance. The Regulations for Planning and Construction adopted in 1881 in the Principality of Bulgaria required an academic education level in design and construction which increased the need for European specialists. In Sofia and in the big cities, city centers and gardens, broad streets and new buildings were planned and built in line with the European trends and up-to-date architectural styles – Neo-Renaissance, Neo-Baroque, Neoclassicism. Most of the newly built Sofia's buildings were shaped this way.

At the very beginning of the 1980s Antonin Kolar was assigned work on a number of buildings – from Bulgaria Hotel and the Central Railway Station to buildings for the military – a ministry, a military school, barracks, Officer's club. Soon after the Liberation, Viktor Rumpelmayer arrived who turned the former Turkish konak into a palace for the Bulgarian monarch. His student Friedrich Grünanger continued Rumpelmayer's work by planning and building the new wing of the palace. He had been working in Sofia for more than 3 decades creating some of the most beautiful buildings, mostly

Освобождението пристига и Виктор Румпелмайер, който превръща бившия турски конак в дворец за българския монарх. Неговият ученик Фридрих Грюнангер продължава работата му с проектиране и изграждане на новото му крило. Той работи в София повече от 3 десетилетия и създава едни от най-красивите сгради, предимно в стил необарок и неоренесанс. В началото на ХХ век Грюнангер се повлиява от новосъздадената от българската архитектурна школа и от неовизантизма, и проектира емблематични сгради като Духовната академия на пл. „Св. Крал“, Софийската синагога, Духовната семинария и църквата към нея.

За броени години София се превръща от изостанало ориенталско селище в европейски град, основно с помощта на пристигналите от Европа в България инженери, архитекти, паркостроители. Още през 1889 г. граф Робер дьо Бурбулон, френски аристократ от свитата на Фердинанд, отбелязва: *„София се превръща в хубав град... Широки улици, хубави къщи, магазини, кафенета... София е неузнаваема, обхваната от строителна и разширителна треска.“* Така, перифразирайки сентенцията на Октавиан „Получих Рим тухлен, оставих го мраморен“, първите европейски архитекти у нас са имали правото да кажат: *„Заварихме ориенталска провинция, оставихме европейски град“.*

in Neo-Baroque and Neo-Renaissance style. At the beginning of the 20th century, Grünanger was influenced by the newly created Bulgarian School of Architecture and Neo-Byzantine architecture and created emblematic buildings such as the Theological Academy on St. King Square, the Sofia Synagogue, the Theological Seminary and its church.

Within a matter of years, Sofia was transformed from a Turkish small town into an European city mainly with the help of engineers, architects, park builders who came from Europe to Bulgaria. As early as 1889, Count Robet de Bourboulon, a French nobleman of Ferdinand's entourage, noted: „Sofia is turning into a pretty city ... Broad streets, pretty houses, shops, cafes ... Sofia is unrecognizable, it is in a grip of construction and expansion fever.” Thus, rephrasing Octavius's sentence - „I found Rome a city of bricks and left it a city of marble” - the first European architects in our country had the right to say, „We found an oriental province, we left it an European city.”

ПРЕДИ 130 ГОДИНИ: КАК БЕШЕ ИЗГРАДЕНА ЦЕНТРАЛНАТА ГАРА В СОФИЯ

Десет години след Освобождението си България бърза да се свърже с Европа чрез железопътната линия Цариброд-София-Вакарел. Докато следващата част от това трасе, свързващо Стария континент с Ориента – линията Одрин-Белово (открита 1873 г.), е построена от акционерното дружество на барон Хирш, новата линия е изградена от български строители и български предприемач - Иван Грозев. Той създава акционерно дружество и получава заем за изграждането ѝ от Българската народна банка.

Съгласно договора жп линията трябва да бъде предадена за експлоатация в края на 1886 г., но заради събитията около Съединението и военните действия между България и Сърбия тя е завършена през 1888 г. На 7 юни линията е свързана със сръбските железници, а на 1 август в София е осветена новозградената централна гара. На нея пристига първият международен влак от Лондон и Париж - легендарният Ориент експрес. Посрещането му е възвестено с топовен изстрел, в чакания на гарата звучи българският химн, а министър Григор Начович произнася реч пред 200 души, за които е даден тържествен обяд „по австрийско меню“.

130 YEARS AGO: HOW WAS THE CENTRAL RAILWAY STATION IN SOFIA BUILT?

Ten years after its Liberation, Bulgaria was in a hurry to connect with Europe via the Tsaribrod-Sofia-Vakarel railway line. While the next part of this route connecting the Old Continent with the Orient – the Edirne-Belovo line (opened in 1873) was built by Baron Hirsch's joint-stock company, the new line was built by Bulgarian builders and a Bulgarian undertaker, Ivan Grozev, who established a joint stock company and received a loan for its construction by the Bulgarian National Bank.

According to the contract, the railway line had to be delivered for exploitation at the end of 1886, but due to the events close to the Unification and the military action between Bulgaria and Serbia, it was completed in 1888. On 7 June, the line was connected with the Serbian railways, and on 1 August in Sofia the newly built central railway station was dedicated, where the first international train from London and Paris arrived - the legendary Orient Express. Its greeting was announced by gunfire with the Bulgarian anthem sound of in the waiting room, and Minister Grigor Nachovich delivered a speech in the front of 200 people who were given a solemn lunch „of selected Austrian dishes”.

Така България става част от обединената европейска железопътна система, а София се сдобива с един от своите архитектурни символи – сградата на Централната гара, която е проектирана от чеха Антонин Колар, неговия сънародник Богдан Прошек и българина Тодор Марков. Построена е на километър от входната врата на града – Лъвов мост, северно от Ломско шосе, където по-късно ще израсне жилищният квартал „Надежда“.

За времето си това е най-внушителната железопътна гара не само в България, но и на Балканите. Сградата е едноетажна, дълга 96 м и широка 12 м, в източната и в западната част е оформен и втори етаж, а в средата - висок свод над вестибюла, с часовникова кула, която гледа към Витоша.

За пътниците имало три чакални: в първа класа те можели да поседнат на червени кадифени канапета и кресла, във втора класа - на зелени, а третата била обзаведена по-непретенциозно - с дървени пейки. Звънецът на гарата се биел ръчно, а първият „звънар“ бил дядо Христо – оцелял четник от Ботевата чета. Имало и специална длъжност „лампирист“ за газовите лампи, с които тя се осветявала.

Първият локомотив пристигнал на Централна гара София на 6 ноември 1887 г. Казвал се „Катерина“ и теглел влакове по жп линията София-Вакарел.

С него още в самото начало се случил инцидент – „Катерина“ прегазила един вол и жителите от околните селища започнали да роптаят, че този трен ще им „изтребее стоката по полето...“. В края на 1888 г. гарата вече разполагала с 13 локомотива и около 300 пътнически и товарни вагона. Строена с разчет да обслужва 100-150-хилядна столица, в първите години след откриването през гара София преминавали около 26 400 пътници годишно, а през 1905 г. – над 415 000.

Централната гара бързо се превръща в модно място за разходка на столичани. Там те показват новите си дрехи и коментират пристигащите от Европа влакове. Ето как описва обстановката на гарата Георги Каназирски-Верин в книгата си „София преди 50 години“:

„На гарата нямаше тая блъсканица, на която сме свидетели днес. Защо? Защото едва ли имаше двадесет-тридесет души пътници, които ще се качат на пловдивския влак, останалите бяха посрещачи или ей тъй дошли на гарата, за да убият малко време и да пият една бира в бюфета.

В голямата зала при входа едно единствено гише издава билети и при все това опашката не надминава никога осем до десет души. Но тогава и тази малка опашка ни се струваше неудобна и се стараехме да изпратим

Thus Bulgaria became part of the unified European railway system and Sofia acquired one of its architectural symbols - the building of the Central Railway Station which was designed by the Czech Antonin Kolar, his countryman Bohdan Prošek and the Bulgarian Todor Markov. It was built a kilometre from the front door of the city - the Lions' Bridge.

This was the most impressive railway station of its time not only in Bulgaria but also in the Balkans. It was one-storey building, 96 meters long and 12 meters wide, with a second floor in the east and in the west part, and in the middle - a high arch over the entrance hall, with a clock tower overlooking the Vitosha Mountain. There were 3 waiting rooms for the passengers: in the first class they could sit on red velvet sofas and armchairs, in the second class - on green ones while the third class was modestly furnished - with wooden benches. The station's bell was pealed manually, and the first „bell-ringer” was Old Hristo - a survivor of the Botev's detachment. There was also a special job position - a „lamp-lighter” for the gas lamps which were lighting it up.

The first locomotive arrived at Sofia Central Railway Station on 6 November 1887. Its name was „Katerina” and it hauled trains along the Sofia-Vakarel railway line. Right at the beginning it happened that „Katerina” accidentally ran over an ox

and the inhabitants of the neighbouring villages began grumbling that this train would „exterminate their livestock in the field ...”. At the end of 1888, the station already had 13 locomotives and about 300 passenger and freight wagons. Built to serve a 100-150,000th capital, during the first years following its opening about 26,400 passengers passed through the Sofia Railway Station per year, and in 1905 their number exceeded 415,000 per year.

The Central Railway Station quickly became a fashionable place for a walk for the inhabitants of the capital. They went there to show their new clothes and commented on the trains arriving from Europe. This is how Georgi Kanazirski-Verin depicts the atmosphere at the station in his book „Sofia 50 Years Ago”:

„At the station there was no such hustle as what we are witnessing today. Why? Because there were hardly more than twenty-thirty passengers who would get on the train to Plovdiv, the rest came to the station to welcome someone or just to kill some time and have a beer at the buffet.

In the large hall at the entrance, a single counter was selling tickets, and yet the queue was never longer than eight to ten people. But even then this little queue seemed uncomfortable to us and we tried to send a railwayman that we knew to buy us a ticket through the back door, not over the counter. We used to stay in the buffet

някой познат железничар да ни купи билет из отзадната врата, не от гишето. Стоехме си в бюфета с нашите изпращачи до последната минута и само когато издрънка третият звънец и кондукторът извика „Качвайте се по вагоните, влакът тръгва!“, тогава бързо с куфар в ръка изтичваме и скачаме на стъпалото, често след като влакът е вече в движение.“

В периода 1908 – 1912 г. Софийската гара се реконструира и невероятно, но факт: по време на Втората световна война, при жестоките бомбардировки над София, тя оцелява! Разрушени са цели квартали, срутени до основи са хиляди сгради, прекъснат е релсовият път на околновръстната жп линия, но гарата си стои невредима. Това, което са пропуснали бомбите, бива унищожено 30 години по-късно. Сградата на Централна гара е разрушена през април 1974 г. и на нейно място се появява изцяло ново приемно здание по проект на арх. Милко Бечев.

Така днес, вместо архитектурния шедевър с неоренесансови мотиви, създаден от Антонин Колар и сподвижниците му, на постоянно променяния гаров площад в София продължава да посреща пътниците една безлична и неуютна сграда. Сякаш за да ни напомни за една друга епоха, други ценности и разбирания за архитектура и урбанизъм.

with the people seeing us off until the last minute and only when the third bell rang and the conductor called „get on the wagons, the train is leaving!”, then we would run quickly with a suitcase in the hand and jump on the footboard, often after the train was already on the move.“

In the period 1908 - 1912 Sofia Railway Station was reconstructed and incredible but true: during the Second World War, under the severe bombings over Sofia, it remained intact! Entire neighbourhoods were destroyed, thousands of buildings were razed to the ground, the rail-tracks of the ring railroad were damaged, but the station stayed whole. What bombs have missed was destroyed 30 years later. The building of the Central Railway Station was demolished in April 1974, and a completely new successional building after the project design of architect Milko Bechev was raised in its place.

Thus, today, instead of the architectural masterpiece with Neo-Renaissance motifs, created by Antonin Kolar and his co-workers, at the constantly changing railway station square in Sofia passengers are still welcomed by a characterless and unc cosy building. As if to remind us of another period, another values and conceptions of architecture and urbanism.

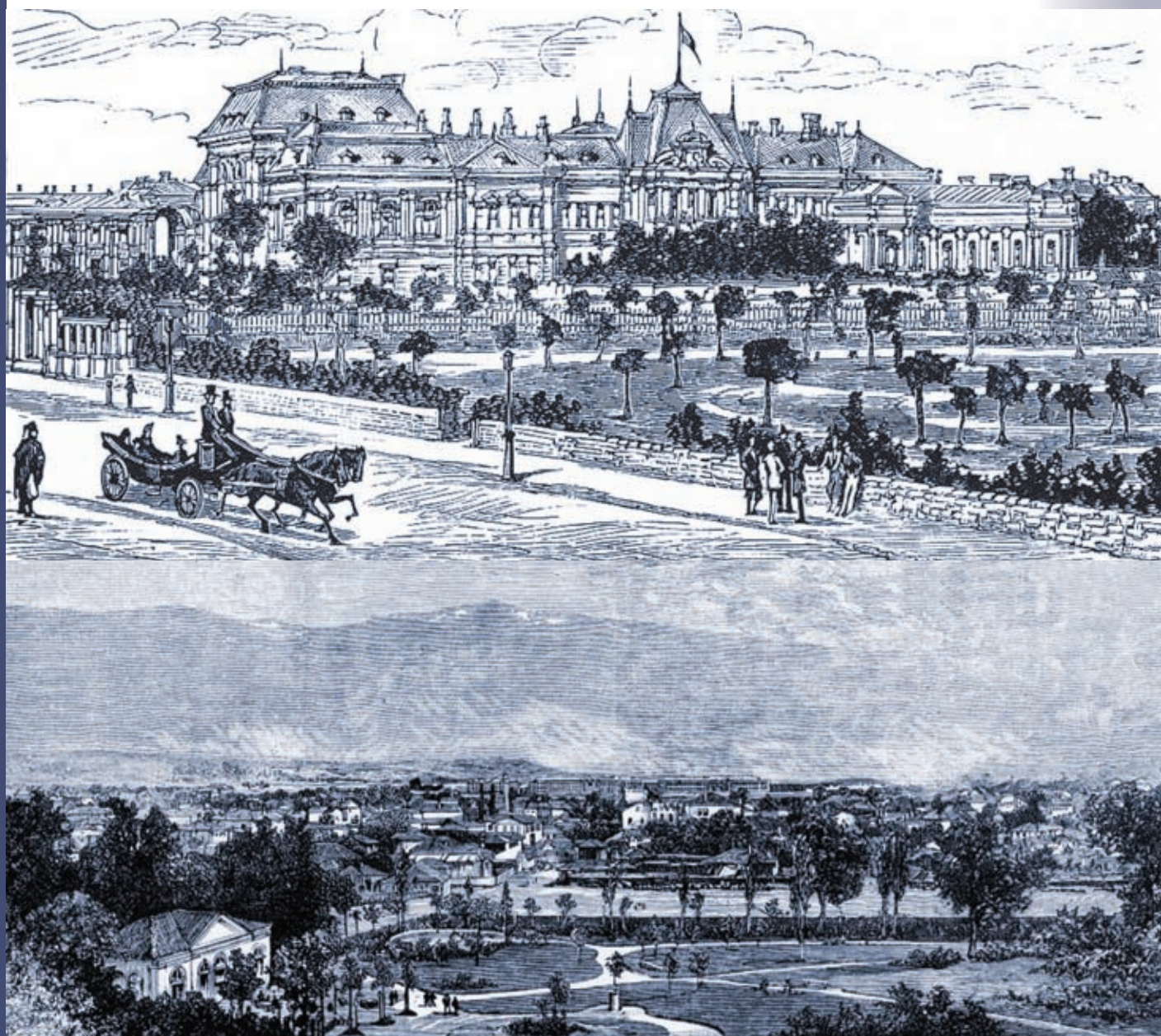

ГРАДСКАТА ГРАДИНА Е ЦЕНТЪР НА ОБЩЕСТВЕНИЯ ЖИВОТ В СТОЛИЦАТА В КРАЯ НА XIX ВЕК

Освобождението на България заварва София с една обществена градина – Градската, като първи за нея съобщава през 1854 г. френският учен и пътешественик Ами Буе, посетил София през 1837 г.: „Пред входа на конака се намира един малък площад, през който тече вадичка и върху който има няколко дървета. Отстрани се намира една малка градинка с къшк (беседка), а поливането ѝ става с помощта на дървено колело“. През 1869 г. Мидхад паша официално обявява мястото за градина.

Бъдещият дворец на княза е все още турски конак, не е вдигната още и сградата на Народното събрание и, поради липса на места за провеждане на събития, това пространство става център на общественения живот в София. Наречено е „Градина Александър Втори“, но за софиянци става просто „Александровската“.

След идването на княз Александър Батенберг и преустройството на конака в дворец, започва реконструиране на околното пространство и паркоустройство. За градската градина са отредени около 20 декара, първоначално оградени с дървена ограда. Новото ѝ лице е оформено от първия градски архитект на столицата – чеха Антонин Колар.

THE CITY GARDEN WAS THE HUB OF PUBLIC LIFE IN THE CAPITAL AT THE END OF THE 19TH CENTURY

The Liberation of Bulgaria greeted Sofia with one public garden - the City Garden, and Ami Boué, a French scientist and traveller who passed through Sofia in 1837, was the first to comment on it in 1854: „In front of the entrance of the Konak there is a small square with a gutter and some trees on it. There is a small garden with a kiosk (pavilion) on the side and it is watered by the means of a wooden wheel.” In 1869, this place was officially proclaimed garden by Midhat Paşa.

The future palace of the Prince was still a Turkish konak and the building of the National Assembly - still not built, and due to the lack of venues this space became the hub of public life in Sofia. It was named „Alexander II Garden”, but the people of Sofia called it simply the „Alexandrovska”.

After the arrival of Prince Alexander of Battenberg and the Konak was reconstructed into a palace and the re-planning of the surroundings and landscaping began. 20 decares were allotted to the city garden, at first enclosed by a wooden fence. Its new look was shaped by the first City Architect of the capital – the Czech Antonin Kolar. Its borders were still a wasteland, and the city gut-

Границите ѝ са все още пустош, а градската вада, която минавала по днешните улици „Солун“ и „Васил Левски“ със завой при сегашния Народен театър, поемала към Перловската река. След като тази вада била отбита, на мястото се ширело неотцедено блато, *„изпълнено лете с цели семейства биволи“*.

Заради прокарването на Цариградската улица през 1880 г. градината губи една трета от площта си. По тези и други причини е проведено препланиране на алеите, внесена е и нова растителност от Австрия. Подобрененията в Градската градина следват едно след друго по указанията на арх. Колар. Той е подпомаган от нарочен градинар – немец Карл Бенц, когото княз Батенберг довежда от Дармшат. По инициатива на Колар Общинският съвет решава да освети иначе тъмната *„обща градина“*. Чешкият архитект прави план за разполагането на тридесет и две *„хубави, якички, железни стълбчета“*, на които да бъдат поставени газови фенери.

Изглежда всички тези промени са придали по-европейски фасон на градината, защото проф. Константин Иречек, който при пристигането си в София през 1879 г. се изказал доста злъчно за неугледния ѝ вид, променя мнението си и пише в дневника си: *„Ала който е минал само след няколко години край тази градина и зърнал свят безгрижно да се разхожда през лунна лятна вечер под звуците на военна музика, той отнасял със себе си най-приятни впечатления“*.

През 1881 г. е приет и първият кадастрален и уличнорегулационен план на столицата, който окончателно урежда статута на градината като Градска. Бързото нарастване на населението на София, нуждата от преустройство на Двореца и околното пространство водят до актуализация на плана през 1882 г. Създава се Княжеска градина, която присъединява тази част от площта на Градската градина, където се отглеждали зеленчуци за дворцови нужди.

От 1882 до 1890 г. общински градинар е Даниел Неф и се провеждат значителни промени като градината се разтваря на югозапад, засадат се нови декоративни дървета и храсти. Неф е много инициативен, но не предприема нищо на своя глава, без да се допита до общината. Оттам не винаги са отзивчиви и му отказват например поисканите от него 200 лева, за да изработи проби за столове и пейки в *„рюстическия стил“* с аргумента, че *„градината не е за седанье, а за разходки“*.

Че е за разходки показват и предпочитанията на софиянци, за които тя бързо се превръща в любимо място за безгрижно шляене под звуците на военна музика. За доброто настроение се грижат оркестри, които свирят маршове, валсове, а в бюфета се сервират напитки и ястия. Ето как описва това време Георги Каназирски-Верин в книгата си *„София преди 50 години“*:

ter, that passed through today's streets „Solun” and „Vassil Levski” winding at today's National Theater, made its way to the Perlovska River. After this gutter was diverted, a non-drained swamp was seen to be spreading over on the spot „full of entire families of buffaloes in summer”.

The Garden lost one-third of its area as a result of the building of the Tsarigrad Street in 1880. For this reason and other reasons, re-planning of the alleys was carried out, and new vegetation was imported from Austria. The improvements to the City Garden followed one after another according to the instructions of architect Kolar. He was assisted by a special gardener – the German Karl Betz brought by Prince Alexander of Battenberg from Darmstadt. At the initiative of Kolar, the Municipal Council decided to provide lighting to the otherwise dark „common garden”. The Czech architect drew up a plan for the placing of thirty-two „nice, sturdy, iron pillars” to carry gas lanterns on them.

It seemed that all those changes rendered a little more of the European style to the Garden, because Prof. Konstantin Irechek, who arrived in Sofia in 1879 and expressed a quite venomous opinion on its unsightly appearance, changed his opinion and wrote in his diary: *„But those who have passed through this garden only a few years later and have seen people walking in a care-free manner in a moonlit summer evening to the sound of military band*

music, they have taken the most pleasant impressions away with them”.

In 1881 the first cadastral and street zoning plan of the capital was also adopted which finally settled the status of the Garden as City Garden. The rapid increase in the population of Sofia, the need for reconstruction of the Palace and the replanning of the surroundings led to an update of the plan in 1882. A Knyazheska Garden was created and the part of the City Garden area where vegetables were grown for court needs was added to it.

From 1882 to 1890 the municipal gardener was Daniel Neff and some significant changes took place, the garden spreading southwest, new ornamental trees and shrubs being planted. Neff was very proactive, but he did nothing on his own account without consulting the Municipality. Officials, they were not always responsive and refused him, for example the 200 levs he requested to make samples for chairs and benches in rustic style on the grounds that „the garden is not for sitting but for walking.”

That it was for walking is evident from the preferences of the citizens of Sofia, for whom it quickly became a favorite place for sauntering to the sound of military band music. Orchestras played marches, waltzes for the good mood of walkers, and drinks and dishes were served at the buffet. This is how Georgi Kanazirski-Verin

„Хайлайфът правеше своята обичайна разходка по Цариградското шосе (Цар Освободител) до пепиниерата. След няколко тура всички се отбиваха в „Дълбок зимник“ на бира и скара. По-мързеливите софиянци се задоволяваха да отидат в Градската градина, гдето се разхождаха по широката алея около оградата, и слушаха военната музика. В разстояние само на един час пред вас ще минат по десетина пъти всички ваши познати и при всяко минаване се разменяваха по две „търговски усмивки“. Градската градина често служеше на разни дружества за устройване на „гарден парти“ или градински увеселения. В тия увеселения имаше музика, бой с цветя и конфети, поща, разнасяна от хубави госпожици и дами, и главно - претекст за много интриги.“

Градската градина става арена и на спортни прояви. Швейцарският учител и гимнастик Шарл Шампо (единственият състезател, представил България на първите модерни олимпийски игри в Атина) урежда там „юнашки игри“, в които младежите се надпреварват на висилка и паралелка (успоредка). Пак там се провежда и първото колоездачно надпреварване. *“Приблизително 20 конкуренти колоездачи заобиколиха 8 пъти околоръстната алея - това беше рекордът. След надбягването имаше фокусници, които караха колело без кормило, други без седало или покачени само на един педал“,* пише Каназирски-Верин.

Градската градина е свързана и със зараждането на организиран туризъм в Бълга-

depicts the time in his book „Sofia 50 Years Ago”:

„The highlife took its usual stroll along the Tsarigradsko shose (Tsar Osvoboditel) to the garden. After a few tours, everyone went to the „Dalbok Zimnik” to have some beer and grill. The lazier citizens of Sofia were content just to go to the City Garden, where they walked along the wide alley round the fence and listened to military band music. Within one hour all of your acquaintances would pass by you and at each passing two „merchant’s smiles” were exchanged. Various companies made use of the City Garden to organise a „garden party” or garden entertainments. These entertainments included music, flowers and confetti fighting, a mail carried by pretty young ladies and ladies, and above all - a pretext for lots of intrigues. „

The City Garden sometimes turned into an arena showcasing sports events as well. The Swiss teacher and gymnast Charles Champeau / the only competitor who presented Bulgaria at the first modern Olympic Games in Athens / organized „you-nak’s games” there in which the youth competed in horizontal bar and parallel bars. The first cycling race was also held there. *„Approximately 20 rival cyclists went round the longest alley 8 times - that was the record. After the race, there were conjurers who were riding bicycles without handle bars – others, without a seat or climbed onto a single pedal.”*, Kanazirski-Verin writes in his book.

рия. В нея на 27 март 1895 г. се събират около 300 души, за да предприемат изкачване към Черни връх, предвождани от Алеко Константинов.

През първите десетилетия на XX век за градината се грижи вещият и всеотдаен градинар Йосиф Фрай. Той извършва основно преустройство като измества центъра на парковата композиция към открития през 1907 г. Народен театър, където е преместен и фонтанът. Напълно е подменена дървесната растителност - с конски кестен, ясен, софора, тис и други, отделни екземпляри от които са запазени и до днес. В края на дейността на Фрай през 1934 г. Градската градина вече се е оформила като център на обществения живот в столицата и заедно с дворцовата градина тя образува красива зелена зона в централната ѝ част.

Нейният облик се променя, смалвява и обезличава, когато през 1949 г. построяват мавзолея на Георги Димитров. Премахва се оградата, Казиното става художествена галерия, а през 1959 г. е преустроен централният фонтан, с което окончателно се заличава и последният архитектурен елемент, останал от времето преди войната. В наши дни Градската градина търси своя съвременен Антонин Колар и наследниците на градските градинари Бенц, Неф и Фрай, за да си върне предишния блясък и някогашната значимост.

The City Garden is associated also with the birth of organized tourism in Bulgaria. There on 27 March 1895 about 300 people gathered to launch a climb to Cherni Vrah, led by Aleko Konstantinov.

During the first decades of the twentieth century the garden was taken care of by the skilful and dedicated gardener Joseph Fry. He undertook a major replanning by shifting the centre of the park composition to the National Theater opened in 1907, where the fountain was moved as well. The tree vegetation was completely replaced by horse chestnut, ash, sophora, yew, etc., some trees of which have been preserved to this day. At the end of Fare's work in 1934, the City Garden already developed as the center of the public life of the capital, and together with the court garden it formed a beautiful green area in the central part of the capital.

Its appearance changed, was diminished and lost its individuality when the mausoleum of Georgi Dimitrov was built in 1949. The fence was removed, the Casino became an art gallery, and in 1959 the central fountain was redesigned definitively obliterating the last architectural element, left from the pre-war times. Today, the City Garden is looking for its contemporary Antonin Kolar and the successors of the city gardeners Benz, Neff, and Fry to regain its former magnificence and significance.

ХОТЕЛ „БЪЛГАРИЯ“: ВИЕНСКО ОЧАРОВАНИЕ И ДВОРЦОВО ВЕЛИКОЛЕПИЕ

Не срамежливо, а жадно гледа младата българска столица към Европа в първите години след Освобождението. Градът сякаш няма търпение да хвърли ориенталските си одежди: конакът се превръща в княжески дворец, криви и кални сокаци се изправят в широки павирани булеварди, на мястото на кирпичени съборетини никнат красиви сгради, проектирани от талантиви европейски архитекти, дошли да градят новата държава. В страната се завръщат и първите българи, завършили елитни политехники в Европа, които скоро ще оставят оригинален архитектурен почерк върху бързо променящата се градска среда в следосвобожденска България.

Десетилетията от 1881 до 1900 г. са време на стремително преобразяване на столицата, чийто център се оформя от стилово издържани, масивни и добре построени обществени и частни сгради. Покрай новодошлите строители на България, чуждите дипломати, чиновници и предприемачи, пристигнали по работа в новата държава, се появява и нужда за устройването им, а в София, освен ханове, по това време няма нито един хотел, който да си заслужава името. Скоро и това ще се промени.

VIS-A-VIS DU PALAIS ROYAL.

HOTEL BULGARIA: VIENNESE CHARM AND COURT SPLENDOUR

The young Bulgarian capital was not looking shyly but eagerly out to Europe in the first years after the Liberation. The city seemed impatient to take off its oriental garments: the konak turned into a prince palace, crooked and muddy sokaks (streets) straightened out into wide paved boulevards, beautiful buildings designed by talented European architects who came to build the new country sprouted up replacing adobe wrecks. The first Bulgarians to graduate with elite colleges of technology in Europe were returning to the country and would soon leave their original architectural mark on the rapidly changing urban environment in post-Liberation Bulgaria.

The decades from 1881 to 1900 were times of rapid transformation of the capital, the center of which was shaped by stylish, solid and well-built public and private buildings. Along the newly arrived builders of Bulgaria, the foreign diplomatists, clerks and entrepreneurs who came to the new country on business, there arose the need for their settlement, but in Sofia at the time there were only inns and not a single hotel to worthed. This was going to change soon.

Opposite the Prince Palace, next to

Срещу Княжеския дворец, редом с Градската градина, в периода 1882-1885 г. по проект на архитект Антонин Колар се издига зданието на хотел „България“. Това е първият луксозен хотел в София и страната. Колар залага на строгите ренесансови форми, с богато разнообразие от класически и барокови детайли и орнаменти, което превръща хотела в централната част на София в радващо око на ценителя гледка и привличащо място. По сведения на чуждестранни пътешественици, доведени от любопитството си и от желание да опознаят новопоявилата се на европейската карта столица, хотелът не отстъпвал по нищо на тези в големите европейски градове.

„Близо до „конака“ (двореца на княза) се издига едно доста голямо триетажно здание — хотел „България“. Подир Нишкия и Пиротския хотели аз се бях вече примирил с мисълта, че от доста дълго време не съм спал в спокойно легло, и лесно е да си представите, колко приятно бях изненадан, кога видях, че ми дадоха една приветна, удобна стая със салонче и, което е най-важното, легло меко, чисто и дори елегантно“, споделя в пътеписа си „Два месеца в България – бележки на един очевидец“ (годината е 1886-а) италианският пътешественик Вико Мантегаца.

Изглежда хотелът е много добре поддържан през следващите десетилетия и е запазил висок стандарт за обслужване

на гостите, ако се съди по впечатленията на французина Шардон, публикувани през 1912 г. в илюстрираното списание „Светлина“: *„Настаниха ме в един хотел, който по чистота, мебелировка и комфорт не стоеше много далеч от нашенските: огледала, тапети, парно отопление, електрик, бани, асансьори – нищо не липсваше. Лакеите се надпреварваха да ме отрупват с приветливи фрази комбинирани от цели дузини френски думи и които биваха принудени да млъкнат, щом изразходваха всичкия си запас от френски изрази, тогава пак с приятна усмивка и поклони даваха да разбере, че те са на услугата ми.“*

От стаите на хотел „България“ в сърцето на София към света е вървяла интересна кореспонденция. Като това писмо от същата 1912 г., месец преди да избухне Балканската война, което британецът Обри Станхоуп, кореспондент на в. „Ню Йорк хералд“, изпраща на британската аристократка лейди Анна:

Грандхотел „България“

София, 25 септ. 1912 г.

Моя скъпа лейди Анна,

Тъкмо приключих едно много интересно пътуване през столиците на граничните балкански държави, тоест Константинопол, Атина, Белград и София.

Българите са много интересен народ, а страната, притежаваща добро уп-

the City Garden, the building of the Hotel Bulgaria was raised in the period 1882-1885 after the design project of the Czech Antonin Kolar, the then City Architect. This was the first luxury hotel in Sofia and in the country. Being an architect, Antonin Kolar adhered to the rigorous Renaissance forms, with a rich variety of Classic and Baroque details and ornaments which turned the central Sofia hotel into a delightful view to the eye of the connoisseur and an attractive place. According to some foreign travellers, who were brought by their curiosity and desire to see the capital emerging on the map of Europe, the hotel was no way inferior to the hotels in the big European cities.

„Near the „Konak” (the Palace of the Prince) there is a pretty large three-storey building – Hotel „Bulgaria”. After the hotels in Niš and Pirot I have already reconciled myself to the thought that it has been a long time since I last slept in a quiet bed, and it is easy for you to imagine how pleasantly surprised I was when I saw they gave me a nice, comfortable room with a small parlour, and, most importantly, a soft bed, clean and even elegant”, the Italian traveller Vico Mantegazza shared his impressions in his book „Two Months in Bulgaria - Notes of an Eyewitness” (the year was 1886).

If the impressions of the Frenchman Chardonne published in 1912 in the

illustrated magazine „Svetlina” are anything to go by, the hotel seemed to be very well maintained in the following decades and kept a high standard of service for its guests: *„I was accommodated in a hotel which in respect of cleanliness, furnishing and comfort did not differ much from ours: mirrors, wallpapers, heating, electricity, bathrooms, lifts - nothing was missing. The footmen were struggling to shower me with a mix of welcoming words and dozens of French words and who were forced to stop talking after they used their entire stock of French phrases, then again, with a pleasant smile and bows, they gave me to understand that they were at my service.”*

There was an interesting correspondence circulating from the rooms of Hotel „Bulgaria” in the heart of Sofia to the world - such as this letter of the same year 1912, a month before the Balkan War broke out, which the British Aubrey Stanhope, a correspondent of the New York Herald, sent to the British aristocrat Lady Anna:

Grand Hotel „Bulgaria“

Sofia, 25 September 1912

My Dear Lady Anna,

I have just finished a very interesting trip across the capitals of the border Balkan countries, that is, Constantinople, Athens, Belgrade and Sofia.

Bulgarians are very interesting people, and

равление и трезво, трудолюбиво и разумно население, е в състояние на пълен просперитет. София е красив малък град, изпълнен с чудесни сгради и широки добре павирани улици, като навсякъде се строят хубави и модерни здания. Тъкмо привършва градежът на нова катедрала с удивителни златни кубета и куполи по руски образец. Почти е завършена една голяма, огромна обществена баня, която струва 160 000 лири и ще бъде сред най-красивите такива постройки в Европа. В действителност до няколко години София обещава да се превърне в град за пример. Днес беше пазарен ден и селяните прииждаха на големи групи от близките околности. Те са изключително живописни, тъй като всички са облечени с традиционните си носии. Всяко село има своя отличителен костюм. Изпращам ти няколко картички.

С най-мили поздравии: Твой винаги любящ, Обри Станхоуп

Старият грандхотел помни безброй истории за своите обитатели: политици и авантюристи, пътешественици и търговци, писатели, музиканти, кинозвезди, журналисти. Сред тях е и Джеймс Баучер – човекът, който има най-голям принос, за да научи света повече за новата българска държава. Прекарал четвърт век от живота и кариерата си в България, „наистина, той вероятно бе най-верният и непоколе-

бим приятел, когото някога е имал българският народ“, пише по повод смъртта му в „Таймс“. Ето какво още пише авторитетното британско издание в памет на Джеймс Баучер, под заглавие „Английският герой на България“:

„След като се отказа от преподавателския пост в Итън, Баучер се обърна към журналистиката и бе назначен за кореспондент на „Таймс“ в Атина. След това бе прехвърлен в София и в продължение на близо 25 години, прекъснати от Великата война, България бе негов дом. Там, бидейки ерген, той живя живот, който напълно подходеше на скромната му природа. Неговата малка всекидневна на втория етаж на хотел „България“, в сърцето на София, се превърна в прибежище за българи от всички класи, чакащи англичанина да даде своето мнение и съвети по всякакви въпроси.“

В продължение на 25 години Дж. Баучер не просто съобщава на света най-важните новини, свързани с България, но ги преживява лично, ангажиран със съдбата на страната и Балканите. До самото начало на Междусъюзническата война се опитва да използва цялото свое влияние, за да я предотврати, но за съжаление усилията му не се увенчават с успех. Баучер е лично ангажиран с каузи като създаването на Балканския съюз, освобождението на Македония, правата на албанците и т.н. При новината за

the country, having good governance and a sober, industrious and sensible population, is capable of full prosperity. Sofia is a beautiful small city full of wonderful buildings and wide well-paved streets, and everywhere beautiful and modern buildings are being built. The building of a new cathedral with amazing golden domes on the Russian model is just being finished. A big, huge public bath, which costs 160,000 pounds, is almost finished and it is going to be among the most beautiful buildings of its kind in Europe. In fact, Sofia promises to become an example town in a couple of years. Today was a market day and peasants came in crowds from the vicinities. They are extremely picturesque, as they all are wearing their traditional costumes. Each village has its own distinctive costume. I am sending you a few postcards.

*With the best regards: Your always loving,
Aubrey Stanhope*

Countless are the stories that the old grand hotel remembers about its occupants. The latter included politicians and adventurers, travellers and merchants, writers, musicians, film stars, journalists. One of them made the largest contribution to making the world learn more about the new Bulgarian country and that was James Bourchier. Having spent a quarter of his life and career in Bulgaria, „indeed, he was probably the most faithful and unwavering friend that the Bulgarian people have ever had,” the newspaper Times writes on the occasion of his death. And furthermore

from the publication of the authoritative English issue in memory of James Bourchier, titled *The English Hero of Bulgaria*:

„After refusing a teaching position at Eton, Bourchier turned to journalism and was appointed a correspondent for The Times in Athens. He was then transferred to Sofia and for nearly 25 years, interrupted by the Great War, Bulgaria was his home. There, being a bachelor, he lived a life that perfectly suited his humble nature. His small living room on the second floor of Hotel „Bulgaria” in the heart of Sofia became a refuge for Bulgarians of all classes waiting for the Englishman to give his opinion and advice on matters of any kind.”

For a period of 25 years J. Bourchier had not only communicated to the world the most important news related to Bulgaria, but also had taken it personally, committing himself to the fate of the country and the Balkans. Until the very beginning of the Second Balkan War, he tried to use all his influence to prevent it, but unfortunately his efforts were not crowned with success. Bourchier was personally involved with causes such as the creation of the Balkan Union, the liberation of Macedonia, the rights of Albanians, etc. Upon hearing the news of his death, hundreds of people gathered in front of Grand Hotel „Bulgaria” coming to pay tribute

смъртта му пред грандхотел „България“ се събират стотици хора, дошли да засвидетелстват почит и благодарност към сърцатия ирландски журналист, застъпник за българската кауза.

През годините след войните София продължава бързо да се променя. Новопостроени сгради в центъра ѝ засенчват някои от емблематичните постройки, оформяли облика му от края на XIX век. Подобна съдба сполетява и хотел „България“, който отстъпва мястото си като център на обществения живот в столицата на нов - комплекс „България“, създаден от архитектите Ст. Белковски и Ив. Данчов по поръчка на инвеститора – Чиновническото кооперативно спестовно застрахователно дружество. През есента на 1937 г. се откриват новия „Грандхотел България“ и концертната зала „България“. Залязва славата на неговия предшественик, положил началото на европейския стандарт за хотелиерство и обслужване, а спомените и историите, свързани с него, се покриват с праха на забравата.

Днешните софиянци свързват представата за хотел „България“ най-вече с тази постройка на бул. „Цар Освободител“, а сградата на стария грандхотел на ул. „Дякон Игнатий“ № 1, вече основно реконструирана, но съхранила оригиналната си фасада, сега е централа на Българската банка за развитие.

and their gratitude to the hearty Irish journalist, an advocate of the Bulgarian cause.

Sofia continued to change rapidly to the years after the wars. Newly built buildings in its centre outshined some of the emblematic buildings that had shaped its appearance from the late 19th century. Hotel „Bulgaria” suffered a similar fate giving up its place as a hub of the capital’s social life to a new one - complex „Bulgaria”, created by the architects S. Belkovski and I. Dančov and commissioned by the investor - the Clerical Cooperative Savings Insurance Company. In the autumn of 1937, the new Grand Hotel „Bulgaria” and the Concert Hall „Bulgaria” were opened. The glory of its predecessor, which laid the foundations of the European standard for hotel business and service, waned and the memories and stories associated with it, faded in oblivion.

Today’s citizens of Sofia associate Hotel „Bulgaria” mostly with the building on Tsar Osvoboditel Blvd. and the building of the old Grand Hotel on 1 Dyakon Ignatii St., now thoroughly reconstructed but still maintaining its original façade, nowadays houses the headquarters of the Bulgarian Development Bank.

КАФЕНЕ „БЪЛГАРИЯ“ Е ЛИТЕРАТУРНИЯТ ЗАКОНОДАТЕЛ В СЛЕДОСВО- БОЖДЕНСКА БЪЛГАРИЯ

След Освобождението кафенето „а ла турка“, така добре живописано от Иван Вазов, отстъпва място на заведения, направени по европейски образец. В тях си дават среща писатели, поети, актьори и музиканти – артистичната бохема, населяваща новата българска столица София. Страстно, понякога и на висок глас, което предизвиква недоволството на достоплежни господа, потънали в удобни кресла, четейки вестници в дървени рамки, се обсъждат всички нови и модерни веяния в изкуството. Това са „личности неординарни“, както ги описва Вазов, а самият той е сред най-редовните посетители в новооткритото кафене „България“, проектирано от тогавашния градски архитект Антонин Вацлав Колар.

„Българската интелигенция в началото на века заживява с омаята на литературата... Кафенето измества площада, литературния разговор - политическия спор, обичта към книгата - житийните неуредици, художественото творчество - социалната професия”, отбелязва Владимир Стоянов в изследването си за литературните кафенета.

Най-влиятелното сред тези, казано на днешен жаргон, платформи за социално

CAFÉ „BULGARIA” WAS THE LITERARY LEGISLATOR IN POST-LIBERATION BULGARIA

After the Liberation, the „a la turka” café, so well depicted by Ivan Vazov, gave way to public houses made on the European model. There met writers, poets, actors and musicians - the artistic bohemians living in the new Bulgarian capital - Sofia. All new and modern art trends were discussed passionately, sometimes in a loud voice, which caused annoyance to dignified gentlemen sunk into comfortable armchairs and reading newspapers in wooden frames. These were „personalities non-ordinary”, as Vazov describes them, and he himself was among the most regular visitors in the newly opened café „Bulgaria” designed by the then City Architect Antonin Václav Kolar.

...„At the beginning of the century the Bulgarian intelligentsia began living in the enchantment of literature ... The café displaced the square, the literary conversation - the political dispute, the love for book - the unsettled matters of the day, the artistic creativity - the social profession”, Vladimir Stoyanov observes in his study on literary cafés.

The most influential among these, to say it in today’s slang, platforms of social communication, was the café „Bulgaria”. It occupied the ground

общуване, е кафене „България“. То заема партерния етаж на едноименния хотел, построен срещу Княжеския дворец в периода 1882-1885 г. също по проект на чешкия архитект.

Представете си обширна, полутъмна зала с бiliarд и меки канапета около кръгли масички с мраморен плот, която е обградена от игрални помещения, намиращи се в близост до входа. Атмосферата е такава сякаш сте във Виена. Виенски привкус имат и разнасяните от сервитьорите поръчки – филтрирано кафе, виенски шрудел, малък ликьор. Сам на маса достолепно седи самият литературен патриарх - Иван Вазов. Поетът Пенчо Славейков, както винаги е в компанията на д-р Кръстев и кръга „Мисъл“ и в своята характерна поза - подпрян на бастуната си и навъсено гледащ към „фасулковците“...

В залата литературният заряд е висок, защото там са още поетите Пейо Яворов и Петко Тодоров, критиците Боян Пенев и Александър Балабанов, публицистът Йосиф Хербст, „строителят“ Симеон Радев. Сред тях е и един незаслужено забравен български поет, лингвист, преводач, музикант, философ, драматург - Цветан Радославов. Скромен и ненатрапчив, „последният български енциклопедист“ често се включва в литературните разговори в кафене „България“. Неговата широка култура и енциклопедичност привличат силно Пенчо Славейков, а Симеон Радев си спомня как са обсъждали защо този човек

floor of the hotel of the same name, built opposite the Prince Palace in the period 1882-1885 after the design project of the then City Architect, the Czech Antonin Václav Kolar.

Imagine a spacious, half dark room with billiards and soft settees around round tables with a marble tabletops, surrounded by gaming rooms that are located near the entrance. The atmosphere feels like as if you were in Vienna. The orders carried by the waiters also have that Viennese flavour - filtered coffee, Viennese strudel, a small liqueur. The literary patriarch Ivan Vazov is sitting stately at the table by himself. The poet Pencho Slaveikov is, as always, in the company of Dr. Krastev and the Misal Circle, sitting in his typical pose of leaning on his walking stick and frowning at the „shallow jacks” ...

The literary intensity is high in the hall because there are also the poets Peyo Yavorov and Petko Todorov, the critics Boyan Penev and Aleksandar Balabanov, the publicist Joseph Herbst, Simeon Radev. Among them is Tsvetan Radoslavov - a Bulgarian poet, linguist, translator, musician, philosopher, play-writer undeservedly forgotten. Modest and unostentatious, „the last Bulgarian encyclopedist” often takes part in the literary talks at the café „Bulgaria”. His wide general and encyclopedic knowledge draws the attention of Pencho Slaveikov, and Simeon Radev recalls how they talked wondering why this man keeps working as a high school

остава да работи като гимназиален учител, след като хора със значително по-малко знания и дарби стават професори. Характерът и възпитанието му, както и притеснението, че кариерата може да го превърне в „духовен слуга“, са тази морална бариера, която авторът на националния химн на България не пристъпва: остава беден, но верен на принципите до смъртта си.

До Първата световна война кафене „България“ е всепризнатият културен и обществен център на столицата и страната, подобно на кафене „Режанс“ в Париж, „Греко“ в Рим, както отбелязва Константин Константинов. И макар „Панах“ да е софийското кафене, предпочитано от политици, предприемачи и богаташи, именно в гръмките и категорични гласове, идващи откъм кафене „България“, са се вслушвали и царският двор, и правителствата. „Царските секретари и слухари правеха „постоянно присъствие“ на това кафене. Неговите становища те отнасяха в двореца с твърдението, че това, което говори и мисли кафенето, го говори и мисли народът“, припомня години по-късно Димо Казасов в своето „Видяно и преживяно: 1891 – 1944“.

Тук, в навечерието на Балканската война, „патриотите“ и „добрите българи“ водят словесни сражения с левичарската интелегенция и трезвите граждани, а през Първата световна война пак в кафене „България“ спорят горещо „русофили“ и „германофили“. Между стените му постоянно се „бистри“ политика и се решават не само вътрешни, но и най-заплетени междуна-

родни въпроси. Особено разгорещени са препирните по времето, когато се сключва примирието след Балканската война, както свидетелства Димо Казасов.

„През тия дни софийската буржоазно-политическа борса, на която седалището беше в прочутото кафене „България“, се намираше в силно възбуждение. Опиянена от победите на българската армия, тая борса не даваше и дума да става за каквото и да е било отстъпки на държавите, с които България съвместно изнесе победата. В това кафене, което се намираше на ъгъла на улиците „Васил Левски“ и „Аксаков“, срещу Военното министерство и Градската градина, с часове разсъждаваше и спореше столичният политически елит. Тук си пиеха кафето шефовете на политическите партии, висшите чиновници от министерствата, известните публицисти, журналисти, писатели, художници, артисти, чужди кореспонденти, съгледвачи. Тук се чертаеха границите на „Велика България“.

Бомбардировките над София през 40-те години не пощадяват и кафенето, слагайки край на този кипящ живот. Оцелява фрагмент от него, етаж, който по-късно е използван за репетиционна зала, а вътрешността на кафенето е превърната в градина към новия ресторант „България“. За съжаление, не остават снимки от интериора и посетителите му, които да напомнят днес за ролята, което е изиграло в културната ни история.

teacher while some other people, considerably less knowledgeable and talented, become professors. The character, the upbringing and the worries that the career might turn him into an „intellectual servant” is the ethical barrier that the author of the national anthem of Bulgaria did not cross - and remained poor but true to his principles until his death.

Café „Bulgaria” was the generally acknowledged cultural and public hub of the capital and of the country till the First World War, like Café de la Regence in Paris, Greco in Rome, as Konstantin Konstantinov notes. And even though the Café „Panache” was the café of Sofia which the politicians, the entrepreneurs and the wealthy preferred, it was the loud and categorical voices coming from the café „Bulgaria” that both the royal court and the governments listened closely to. „The Royal Secretaries and listeners made „the permanent presence” of this café. Its opinions were brought to the palace with the assertion that what the café speaks and thinks is the same as what the people speak and think,” Dimo Kazasov recalls some years later in his book „Seen and Experienced”.

Here, on the verge of the Balkan War, the „patriots” and the „good Bulgarians” were having verbal battles with the left-wing intelligentsia and the sober citizens, and during the First World War, at the café „Bulgaria” again „the Russophiles” and „the Germanophiles” were having ardent

debates. Here politics was constantly discussed, and not only domestic, but also most intricate international issues were resolved. The arguments got particularly hot at the time when a truce was concluded after the Balkan War, as Dimo Kazasov evidences in his book „Seen and Experienced: 1891-1944”.

„During these days, the Sofia bourgeois political stock exchange, which had its headquarters at the famous café „Bulgaria”, was in a state of high agitation. Intoxicated by the victories of the Bulgarian army, this stock exchange would not hear of any concessions by the countries with which Bulgaria won the victory. In this café that was on the corner of the streets of Vassil Levski and Aksakov, opposite the Ministry of War and the City Garden, the political elite of the capital spent hours in thinking and arguing. Head men of the political parties, senior ministry officials, famous publicists, journalists, writers, painters, artists, foreign correspondents, intelligencers drank their coffee here. Here the Great Bulgaria borders were „drawn up”.

The bombings over Sofia in the 1940s did not spare also the café putting an end to this effervescent life. Only a fragment of it survived, a floor that was later used as a rehearsal hall, and the interior of the café was turned into a garden for the new restaurant „Bulgaria”. Unfortunately, there are no photos left of its interior and visitors to remind us today of the role it played in our cultural history.

ВОЕННИЯТ КЛУБ - АРХИТЕКТУРЕН СИМВОЛ НА БЪЛГАРСКАТА ВОЕННА СЛАВА

В своята млада армия следосвобожденска България вижда силата, която ще ѝ осигури „славни бъднини“ и не пести нищо, за да направи от нея „военна машина“, готова да посрещне всякакви изпитания. След първото ѝ бойно кръщение през 1885 г. и славната победа срещу нахлулите сръбски войски в защита на акта на Съединението, армията се превръща в една от най-авторитетните институции в обединената държава и обект на всеобщо уважение.

Тя трябва да има и своите представителни сгради, които символно да потвърдят обществения ѝ престиж и важната ѝ роля в утвърждаването на българската държавност. А Антонин Колар (1841–1900), първият главен архитект на новата столица София, е човекът, на когото е възложено да ги създаде. По негов проект през 1885 г. е построена сградата на Военното министерство. Първоначално тя е двуетажна, а в периода 1939–1945 г. е разширена и основно преустроена. Също по проект на чешкия архитект в периода 1884–1894 г. е издигната и основната сграда - т. нар. Главен корпус, на Военното училище (днес Военна академия „Г. С. Раковски“ и паметник на културата). Сградата

THE MILITARY CLUB - AN ARCHITECTURAL SYMBOL OF THE BULGARIAN MILITARY GLORY

In its new post-Liberation army, Bulgaria saw the power that would ensure its „glorious future” and saved nothing to make it a „military machine” ready to face any kind of trials. After its first baptism of fire in 1885 and the glorious victory against the invading Serbian troops in defense of the Unification, the army became one of the most authoritative institutions in the united country and an object of universal respect.

It had to have its representative buildings to symbolically confirm its public prestige and important role in establishing the Bulgarian statehood. And the Czech Antonin Václav Kolar (1841-1900), the first Chief Architect of the new capital Sofia, was the person who was assigned to design these. The Ministry of War was built in 1885 upon his design project. At first it had two-storeys, and in the period 1939-1945 it was expanded and entirely replanned. In the period 1884-1894 the main building was also built after the architectural design of A. Kolar - the so-called Main Building of the Military School (nowadays G. S. Rakovski National Defense College and a monument of culture/.

е триетажна, в неоромански стил с типична за военните обекти архитектура.

Безспорният шедьовър обаче, в чието създаване Антонин Колар има основополагаща роля, е Военният клуб. Той е издигнат на мястото на стари османски сгради, заети след Освобождението от първото българско военно училище с випуск още от 1879 г. Това е една от най-красивите и величествени сгради в центъра на София, чийто строеж начева по проект на арх. Колар от 1895-1897 г., по-късно доразвит от българския архитект Никола Лазаров и изцяло завършен през 1907 г. Скулптурната декорация по фасадите и помещенията е дело на виенчанина Андреас Грайс. Сградата е в неоренесансов стил; разполага с изящни салони, стилно и богато украсена е с мрамор, орнаментирани тавани с типичните за Ренесанса гипсови отливки, италианска коприна и художествени пана. В нея има и концертна зала в бароков стил, а уникалната ѝ акустика е постигната чрез вградени в стените акустични гърнета. Всичко това прави Военният клуб емблематична постройка за София и достоен архитектурен символ на българската военна слава. В историята ни обаче той има запазено място не само с архитектурните си достойнства, а и като център на значими обществени и по-

The building had three-storeys, in Neo-Romanian style featuring the typical military architecture.

However, the indisputable architectural masterpiece, in the creation of which Antonin Kolar had a pivotal role, is the Military Club, built on the site of old Ottoman buildings which were occupied after the Liberation by the first Bulgarian Military School with a class since 1879. This is one of the most beautiful and magnificent buildings in the centre of Sofia the construction of which started after the design project of architect Kolar from 1895-1897, later developed by the Bulgarian architect Nikola Lazarov and completely finished in 1907. The sculpture decorations on the facades and the rooms are the work of the Viennese Andreas Greis. The building is in Neo-Renaissance style; has elegant lounges, stylish and richly decorated with marble, ornate ceilings with typical Renaissance plaster casts, Italian silk and decorative wall panels. It also has a concert hall in Baroque style the unique acoustics of which is achieved by acoustic pots inserted into the walls. All this makes the Military Club an emblematic building for Sofia and a worthy architectural symbol of the Bulgarian military glory. In our history, however, it has a place reserved not only for its architectural merits

литически събития, сцена за изява на именити творци на българския театър и опера, в неговите ателиета са творили големи художници като Ярослав Вешин и Владимир Димитров-Майстора.

Култовият му статут сред софиянци през годините, независимо какви имена е носил – Офицерски клуб, Военен клуб, Централен дом на войската, Централен дом на народната войска, Централен дом на народната армия – се дължи до голяма степен на едни от най-бляскавите светски събития – офицерските балове, спомен за които и днес пазят неговите салони. Причина за големия интерес към тези балове е високият социален престиж, на който се радва българското офицерство в края на XIX век и в следващите десетилетия, бляскавите парадни униформи и изисканите маниери на младите офицери, които силно впечатлявали не само софийската общественост, но и чужденците.

„Почти всички министри, с изключение на министър-председателя, имат вид на провинциални учители. Затова пък офицерите са учудващо изискани, възпитани, с добри маниери, почти всички говорят френски, умеят да се представят, да поздравяват... Успях още веднъж да се възхитя на гъвкавия и елегантен танц на офицерите. Усеща се виенското влияние, на което явно дължат тази точност и хармония

в движенията, толкова учудваща в една все още тъй примитивна страна!; възкликва граф Робер дьо Бурблон в своите „Български дневници“, описвайки един баловете във Военния клуб, на който присъства.

Офицерски балове се провеждат редовно, по различни празнични поводи: най-важният е Гергьовденският – след парада на празника на кавалерите на ордена „За храброст“, следват баловете по случай Рождението на Царя, Именният ден на Царя, празниците на Престолонаследника... По традиция на Нова година Царят лично посещава бала във Военния клуб и затова той е особено тържествен и очакван с нетърпение от целия светски елит.

На един от тези балове се случва събитие, което предопределя посоката на историята. На бала по случай новата 1914 г. турският военен аташе в София, подполковник Мустафа Кемал, се появява в уникална униформа на офицер от еничарския корпус, изписана нарочно от музей в Истанбул. С нея той иска да впечатли дъщерята на ген. Стилян Ковачев – Димитрина, към която изпитва силна любов, съхранена до края на дните му. Въпреки голямото си уважение към младия турски офицер, генерал Ковачев не се съгласява да му даде дъщеря си за съпруга, заради разликата в религиите и по-

but also for being a centre of significant public and political events, a stage for prominent artists of the Bulgarian theater and opera, great painters such as Jaroslav Vesin and Vladimir Dimitrov-the Master worked in its studios.

His cult status among the citizens of Sofia over the years, no matter the name it has born – Officer's Club, Military Club, Central House of the Troops, Central House of the People's Troops, Central House of the People's Army - is largely due to some of the most glamorous worldly events - the officers' balls, a memory of which is still kept by its lounges. The reason for the great interest in these balls was the high social prestige enjoyed by the Bulgarian officers at the end of the 19th century and in the following decades, the glamorous parade uniforms and the sophisticated manners of the young officers who impressed not only the public of Sofia but the foreigners as well.

„Almost all ministers, except for the prime minister, look like provincial teachers. By contrast, the officers are surprisingly refined, well-bred, well-mannered, almost all of them speak French, can introduce themselves, can greet ... I once again had the chance to admire the flexible and elegant dance of the officers. The Vienna influence can be felt which prob-

ably explains this precision and harmony in the movements, so surprising in still so primitive a country!”, Count Robert de Bourboulon exclaims in his „Bulgarian Diaries” describing a ball in the Military Club which he attended.

Officers' balls were held regularly on various festive occasions: the most important was St. George's ball - after the festive parade of the cavaliers of the Order of Bravery, followed by the balls on the occasion of the King's birthday, King's name day, celebrations to the Crown Prince... On the New Year's Day, by tradition, the King attended the ball at the Military Club in person and for that reason it was particularly solemn and eagerly awaited by the entire worldly elite.

An event occurred at one of these balls that predetermined the course of history. At the ball on the occasion of the new 1914, the Turkish military attaché in Sofia, Lieutenant Colonel Mustafa Kemal, appeared in a unique uniform of an officer of the enichari corps, ordered expressly from a museum in Istanbul. By wearing it he wanted to impress the daughter of General Stiliyan Kovachev - Dimitrina for whom he felt strong love he would keep till the end of his life. Despite his great respect for the young Turkish officer, General Kovachev did not consent to give him his daughter for a wife because of the

ложението, което ислямът определя на жената. Нещастно влюбеният млад турски офицер всъщност е Кемал Ататюрк – бащата на съвременна Турция. Някои историци смятат, че разочарованието от отказаният му брак с Димитрина е една от важните причини Ататюрк да отдели религията от турската държава, както и да превърне църквата „Света София“ от джамия в музей.

Тази и други истински истории пазят и до днес салоните на Военния клуб, който в наши дни е паметник на културата. На терасата му, при входа откъм булевард „Цар Освободител“, софиянци са поставили паметна плоча на неговия първосъздател – чешкият архитект Антонин Вацлав Колар.

difference in religions and the position that Islam assigned to women. The unluckily in love young Turkish officer was actually Kemal Ataturk, the father of modern Turkey. Some historians believe that this disappointment and the declined marriage to Dimitrina was one of the important reasons for Ataturk to disestablish the church and to convert Hagia Sophia from a mosque into a museum.

This and other true stories are still kept by the lounges of the Military Club, nowadays a monument of culture. On its balcony, at the entrance to the Tsar Osvoboditel boulevard, the citizens of Sofia have placed a memorial plaque as tribute to its first builder - the Czech architect Antonin Václav Kolar.

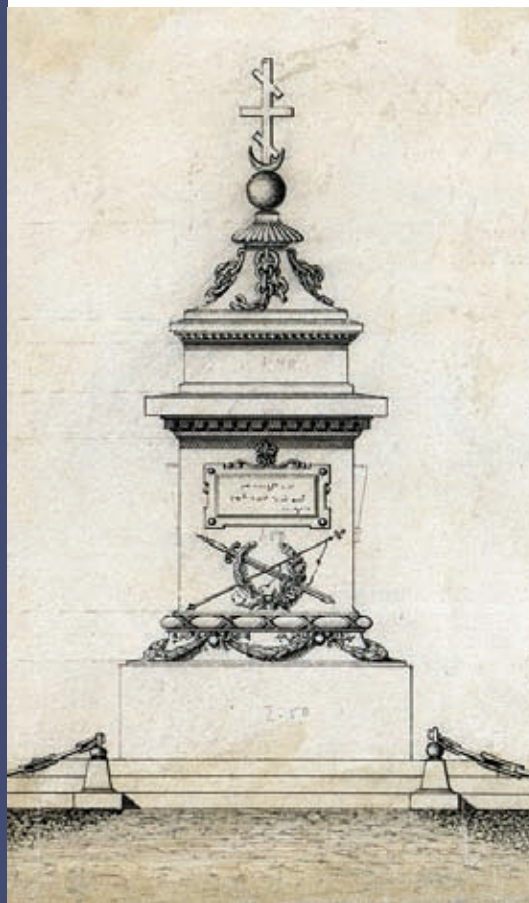

ЧЕХ СЪЗДАВА ЕДНА ОТ ГРАДСКИТЕ СВЕТИНИ – ПАМЕТНИКА НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ

Това е първият проект на Антонин Колар като новоназначен градски архитект на току-що обявената за столица София, но изграждането му се проточва във времето заради липса на достатъчно средства и строителни неуредици. Сред инициаторите за построяването му е още един чех - Георги Прошек, на когото столицата ни дължи много.

Арх. Колар създава идейния проект за паметника на Апостола на свободата през лятото на 1878 г. след решение на Софийския градски общински съвет. Веднага след това, на 6 август общината изпраща окръжно писмо до всички общини в Софийската губерния, че в столицата ще се издигне паметник на свещенодякона Левски. През есента строежът започва, но набързо събраните средства, чийто размер не се знае, привършват и работата е преустановена. В началото на 1879 г. Софийският съвет се обръща за волна помощ до всичките 44 градски общини в княжеството. Изпратен е специален циркуляр, в който четем:

„Един път за всякога Левски е успял да съгради великолепен паметник в нашите сърдца и души, но в памет на потомството тук, у нас, се предприе въздигането за слава негова паметник край гр.

A CZECH CREATED ONE OF THE CITY'S RELICS - THE MONUMENT OF VASSIL LEVSKI

This was Antonin Kolar's first design project as a newly appointed City Architect of the just proclaimed capital Sofia, but its construction was protracted over time due to the lack of sufficient funding and construction disturbances. Among the initiators of its construction was another Czech to whom our capital owes a lot - Georgi Prošek.

Architect Antonin Kolar drew up the preliminary design for the monument of the Apostle of Freedom in the summer of 1878, following a decision by the Sofia City Municipal Council. Immediately thereafter, on August the 6th the Municipality sent a district letter to all municipalities in the Sofia Province that a monument to the heroyakon Levski was going to be erected in the capital. The construction started in autumn, but the funds hurriedly collected and the amount of which is not known, ran out and the work was suspended. At the beginning of 1879, the Sofia Council appealed to all 44 city municipalities in the principality for voluntary contributions. A special circular letter was sent, in which we read:

„Once for all Levski has managed to build a magnificent monument in our hearts and souls, but in memory of the

София, до Орханийското шосе, тъкмо на онова място, гдето беше повесен на вѣже, и гдето ще се пренесат от гробищата, както костите негови, така и главата на известния юнак и войвода Георги Бенковски. Обаче доизкарването на започнатия вече паметник в по-благообразен и великолепен вид, ще зависи от сумата, с която ще се разполага по постройката му“.

До септември с.г. се отзовават 12 български града, събрали около 1500 франка. Но доизграждането се отлага. С времето изградената част добива жалък вид и това предизвиква възмущение сред стolicнната интелигенция и родолюбивите среди. Израз на тези всенародни чувства дава Константин Величков, който пише гневно стихотворение и нарочна бележка към него:

„Още през времето на руската окупация няколко лица бяха взели инициативата да издигнат в София паметник на Васил Левски. Мисълта се посрещна съчувствено и паметникът почва да се прави. Туриха се основите, но уви, ние доказахме и тоя път, че най-доброто нещо, което можем да направим, то е да не правим нищо. Както в хиляди други случаи, тъй и в тоя, първият огън бързо, бързо мина и изграждането на паметника се заряза. Няколко мизерни камъни, натрупани бездарно, показват мястото, гдето е щял да се строи“.

Пет години по-късно, през 1884 г. Град-

ският общински съвет назначава комисия, която да ръководи работите по направата. Тя отново се обръща с апел към всички общини да съберат парични помощи. А от арх. Колар е поискано да представи нов проект за паметника. Според първоначалното намерение на автора на върха на обелиска трябва да има голям кръст, монтиран върху полумесец. Впоследствие Колар, вероятно поради външнополитически причини, променя идеята и горната част на паметника добива настоящия си вид. Новото решение трябвало да струва около 60 000 лв. Комисията гласува визията, но с пожелание паметникът да стане с два метра по-висок, за да изглежда по-величествен. Прието е и предложението на Антонин Колар, материалът за строителството да бъде от боянски гранит. Одобрена е и офертата от Прага на Йосиф Страховски за бронзовия барелеф на Левски.

Макетът е фотографиран и са извадени 300 броя снимки, които се пускат в продажба по 2 лв. в полза на фонда за събиране на средства за изграждането му. Но в Столичната община са събрани само 9137 лв. Изпратено е прошение до Народното събрание с искане да бъде отпусната помощ от 20 000 лв., които в края на годината са гласувани от депутатите. През следващата 1885 г. практическата работа е възложена на каменоделеца Абрамо Перукети, който се задължава да приключи нещата до 1 септемврий 1886 г. Обаче още в началото на строежа

generation here in Bulgaria, it has been initiated erection of a monument to his glory at the outskirts of the city of Sofia, by the Orhaniisko shose, just on the spot where he was hanged, and where both his bones and the head of the famous younak and voivode Georgi Benkovski are going to be moved from the cemetery. However, the completion of the monument already under construction in a finer and more magnificent appearance will depend on the amount available for its building.”

12 Bulgarian cities responded by September the same year collecting about 1,500 francs. But the completion was put off. The part that was built took on a pitiful look over the course of time which evoked indignation among the intelligentsia of the capital and patriotic circles. Konstantin Velichkov gave expression to these national feelings by writing an angry poem and an express note thereto: „As early as the time of the Russian occupation several persons took the initiative to erect a monument of Vassil Levski in Sofia. The idea was welcomed sympathetically and the monument was begun to be done. The foundations were laid, but alas, we proved again that the best thing we can do is do nothing. As in thousands of other times, and in this case, the initial excitement quickly, quickly passed away and the building of the monument was abandoned. A few miserable stones piled incompetently, point to the spot where it was meant to be built.”

Five years later, in 1884 the City Municipal Council appointed a commission to manage the construction works. It again appealed to all municipalities to raise funds. And architect Kolar was requested to submit a new design for the monument. The original idea of the author was to put a large cross, mounted on a crescent, on the top of the obelisk. Subsequently Kolar, probably for foreign policy reasons, changed the idea and the upper part of the monument assumed its present look. The new solution should cost about 60,000 leva. The Commission voted the vision, but called for a monument that was two meters taller to look more imposing. The proposal of architect Kolar to use Boyana granite as building material was also approved. The Joseph Strahovski's offer from Prague for the bronze bas-relief of Levski was also approved.

The model was taken a photograph of and 300 photos were produced, which were offered for sale for 2 leva each in favour of the fund for raising funds for its construction. But in the Sofia Municipality there were collected only 9,137 leva. A petition was sent to the National Assembly asking for a grant of 20,000 leva, on which the deputies voted at the end of the year. In the following 1885 the practical work was assigned to the stonemason Abramo Perucchetti, who was obliged to finish the works until 1 September 1886. But, at the very beginning of the construction the funds ran out, the Commission turned out

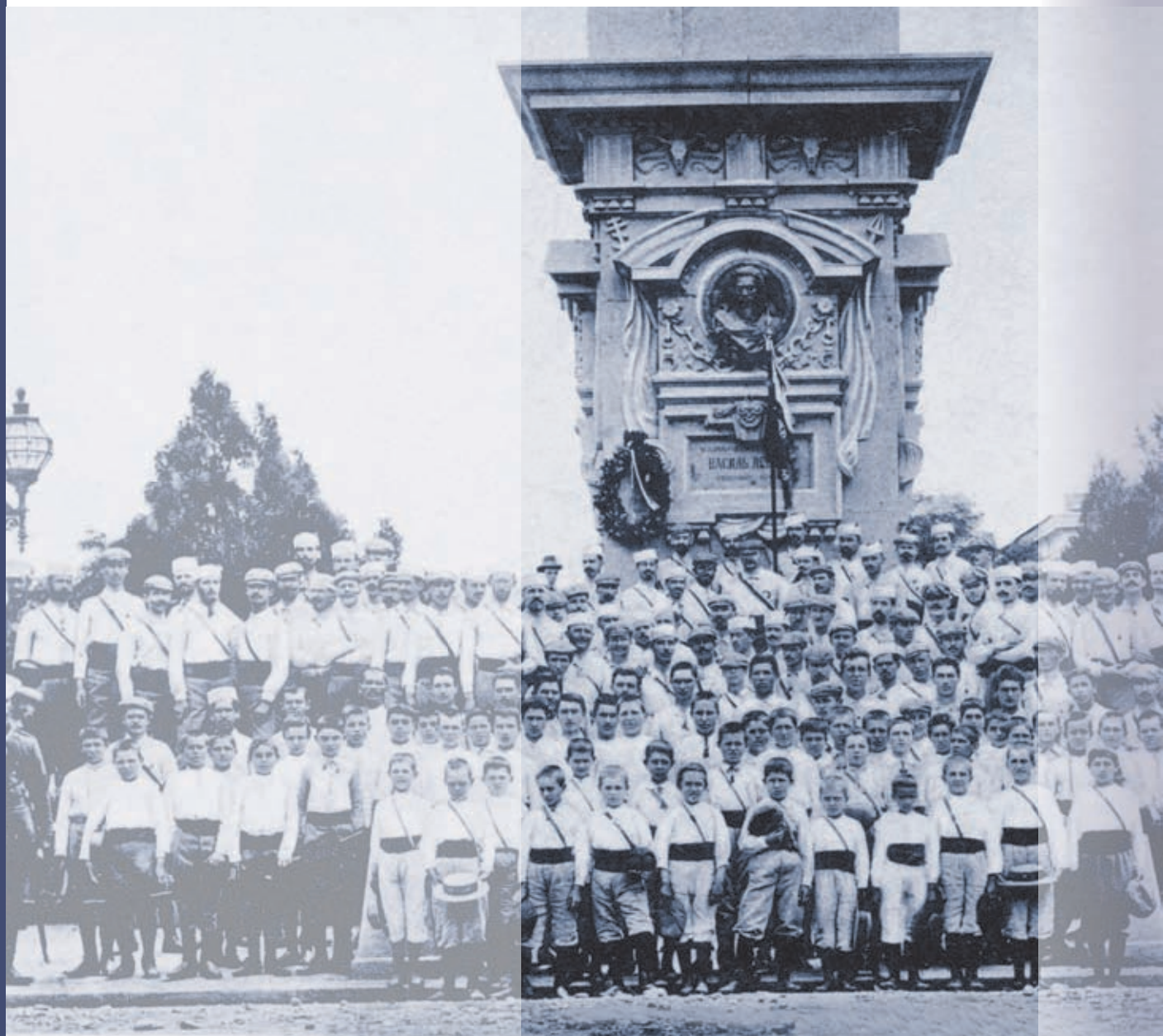

средствата се изчерпват, Комисията се оказва задлъжняла и работата отново е преустановена.

Настъпва лятото на 1887 г. Комисията пак се обръща за помощ към общината, а също и започва да обикаля всички учреждения в София. Изпраща и свой представител в провинцията да търси помощи от общините и от частни лица. Събраната сума е незначителна. Комисията, силно разочарована, подава второ прошение до Народното събрание за 40 000 лв., но този път парламентът не откликва. Видял, че по този начин паметникът на Апостола няма да види бял свят, енергичният кмет Димитър Петков отнема правата на Комисията и ги прехвърля на Софийската община. През декември 1988 г. най-сетне Петото Народно събрание удовлетворява настоячивите молби на кмета и отпуска 20 000 лв. за довършване. Така, след като строителството му започва в годината на Освобождението, той е окончателно завършен на 22 юни 1891 г. Още 4 години ще минат до осветяването му на 22 октомври 1895 г.

Дълг се оказва пътят, извървян от все-народната любов, докато въздигне паметник на своя най-свиден герой, днес сакрално място за България и българите. През цялото време неизменен спътник и помагач на родолюбивото дело е чехът Антонин Колар.

indebted and the work was suspended once again.

The summer of 1887 came. The Commission appealed to the Municipality for support once again and began to tour all institutions in Sofia. It also sent a representative to the province to raise funds from the municipalities and private individuals. The amount collected was insignificant. The Commission, being very disappointed, submitted a second petition to the National Assembly for another 40,000 leva, but this time the Parliament did not respond. Seeing that the Monument of the Apostle would not see the world this way, the energetic Mayor Dimitar Petkov, withdrew the rights of the Commission and transferred them to the Sofia Municipality. Lastly, in December 1888, the Fifth National Assembly satisfied the mayor's persistent requests and granted 20,000 leva for the completion. Thus, after its construction being launched in the year of the Liberation, it was finally completed on June the 22nd, 1891. Four more years would pass till its consecration on October the 22nd, 1895.

Long it was the way the national love walked until it raised a monument of its most beloved hero, today a sacred place for Bulgaria and Bulgarians. At all times a faithful companion and helper to the patriotic deed was the Czech Antonin Kolar.

ПРОЕКТИ НА АНТОНИН ВАЦЛАВ КОЛАР В СОФИЯ

- 1888 - 1879 Пръв градоустройствен план на София, т. нар. Батенбергов план.
- 1879 Градска градина (Александровска).
- 1879 Паметник на Васил Левски, окончателен проект и изграждане 1884-1895 г.
- от 1880 Ръководи преустройството на турския конак в Княжески дворец по проект на арх. Фридрих Грюнангер и арх. Виктор Румпелмайер.
- 1880 - 1885 Грандхотел „България“ и кафене, ул. „Дякон Игнатий“ № 1. Сега Българска банка за развитие.
- 1882 - 1884 Проект и ръководство на строежа на пехотните казарми на княз Александър I.
- 1882 - 1888 Централна железопътна гара София (в колектив с арх. Вацлав Прошек, разрушена през 1974 г.).
- 1883 - 1885 Проект и ръководство на строежа на казармите на „IV-ти артилерийски полк“ (днес парк „Оборище“ и ж.к. „Вл. Заимов“).
- 1885 Министерство на войната, ул. „Дякон Игнатий“ № 3. Преустройство през 1925, 1935-1939 г. Сега Министерство на отбраната.
- 1886 Къща на проф. Георги Георгов, ул. „Будапеща“ № 5 и бул. „Дондуков“. Преустройство през 1922 и 1933 г.
- 1887 Арка за посрещането на княз Фердинанд I.
- 1887 Къща на Иван Георгов, ул. „Шипка“ № 14. Сега там е изграден хотел „Кристал палас“, 2002 г.
- 1888 - 1892 Военно училище. Преустройство през 1934-1937 г. Сега Военна академия „Г. С. Раковски“.
- 1890 Собствена къща на ул. „Оборище“ № 23 (разрушена).
- 1895 - 1898 Военен клуб, бул. „Цар Освободител“ № 7 (завършен от арх. Н. Лазаров и арх. Ф. Грюнангер, 1898-1903 г.).
- от 1896 Ръководи построяването на храм-паметника „Свети Александър Невски“.
- 1899 Конкурс за Софийското кметство, първа награда.

DESIGN PROJECTS OF ANTONIN VÁCLAV KOLÁŘ IN SOFIA CITY

- 1888 - 1879 Sofia's first urban development plan, the so-called 'Battenberg Plan';
- 1879 City Garden (Alexandrovska);
- 1879 Monument of Vassil Levski, final project of 1884-1895.
- from 1880 Leads the reconstruction of the Turkish Konak in the Royal Palace on the project of architect Friedrich Grünanger and architect Viktor Rumpelmayer;
- 1880 - 1885 Grand Hotel 'Bulgaria' and café at No: 1 Dyakon Ignatii Street (nowadays Bulgarian Development Bank);
- 1882 - 1884 Design and leadership of the construction of the infantry barracks of the First Regiment of His Highness Prince Alexander I Regiment;
- 1882 - 1888 Sofia Central Railway Station (in collaboration with architect Václav Prošek, destroyed in 1974);
- 1883 - 1885 Design project and leadership of the construction of the barracks of the Fourth Artillery Regiment (nowadays Oborishte Park and Vladimir Zaimov Residential Complex);
- 1885 Ministry of War, No: 3 Dyakon Ignatii Street. Reconstruction in 1925, 1935-39. Nowadays Ministry of Defence;
- 1886 House of Prof. Georgi Georgov No: 5 Budapest Street/Dondukov Blvd. Reconstruction in 1922 and 1933;
- 1887 Arch for the reception of Prince Ferdinand I of Bulgaria;
- 1887 House of Ivan Georgov, No: 14 Shipka Street. Nowadays there is a Crystal Palace Hotel, 2002;
- 1888 - 1892 Military School. (Reconstruction in 1934-1937) Nowadays Georgi Sava Rakovski Military Academy;
- 1890 Own house at No: 23 Oborishte Street, (destroyed);
- 1895 - 1898 Military Club at No: 7 Tsar Osvooboditel Blvd. (completed by architect N. Lazarov and architect F. Grünanger, 1898-1903).
- from 1896 Leads the construction of St. Alexander Nevsky Cathedral;
- 1899 Contest for the Sofia City Hall, First Prize.

Издание на
Българска банка за развитие
Published by
Bulgarian Development Bank

Дизайн: Михаил Танев
Предпечат: „МТ студио“

Design: Mihail Tanev
Pre-press: MT studio

Печат: Булгед ООД
Print: Bulged Ltd

Разпространява се безплатно!
Not for commercial use!

С любезното съдействие на
Регионален исторически музей - София
Държавна агенция „Архиви“
<http://www.stara-sofia.com>

With the kind assistance
of the Regional Museum of History - Sofia,
Archives State Agency,
<http://www.stara-sofia.com>